

PRZEGLĄD BUDOWLANY

ORGAN STOWARZYSZENIA ZAWODOWEGO PRZEMYSŁOWCÓW BUDOWLANYCH R. P.
I DELEGACJI STAŁEJ ZRZESZEŃ PRZEMYSŁOWCÓW BUDOWLANYCH R. P.

BUILDING REVIEW - REVUE DU BATIMENT - BAURUNDSCHAU
WARSAW VARSOVIE WARSCHAU

REDAKCJA I ADMINISTRACJA: WARSZAWA, WIDOK 22. TELEFON 287-00

ZESZYT 8/9

ROK 1932

ROK IV

INŻ. A. KONOPKA

ROBOTY PUBLICZNE I LIGA NARODÓW

Pamiętamy dobrze historję „robót publicznych“ w pierwszej połowie 1919 roku. Rozpoczynano roboty różnego rodzaju, bez jakiegokolwiek planu i programu, aby tylko znaleźć pozory zajęcia coraz liczniejszych rzesz bezrobotnych. Zganiano tysiące ludzi. Kazano im kopać rowy, baseny portowe i kanały (np. Żerań, Białoleka i t. d.) nie troszcząc się zupełnie o to, do kogo należą rozkopywane grunty. Podobnie — choć nie w tym stopniu co u nas — było i w innych państwach, to też na pierwszej Międzynarodowej Konferencji Pracy w jesieni 1919 r. uchwalono następującą rezolucję: „Konferencja generalna zaleca, aby każdy z członków¹⁾ Międzynarodowego Biura Pracy przygotował programy robót wykonywanych na rachunek organizacyj publicznych i programy te uzgadniał, rezerwując te roboty o ile możliwości na okres istotnego bezrobocia“.

Z wiosną 1930 r., a więc w 11 lat później Komitet finansowy Ligi Narodów przedstawił Radzie Ligi osobne sprawozdanie ze swych czynności, zaznaczając, że praca około odbudowy ekonomicznej Europy jest na ukończeniu. Rada i Walne Zebranie Ligi przyjęły to sprawozdanie do wiadomości na sesji wrześniowej 1930 r. i w dyskusji zwrócono uwagę na pierwsze zjawiska późniejszej ogólnej depresji gospodarczej, jak nagłe spadanie cen światowych, zacieśnianie handlu i wytwórczości, że jednak sumę tych zjawisk odczuwano tylko w niektórych krajach, nie było powodu do przypuszczania, aby skutki tych zjawisk nie dały się opanować zwykłymi w takich wypadkach zarządzeniami natury handlowo-gospodarczej. Równoległe z temi zjawiskami natężenia bezrobocia zaczęło się silnie zwiększać, to też ówczesny Dyrektor Międzynarodowego Biura Pracy, ś. p. A. Thomas, omawiając te zjawiska, śledzone zresztą przez niego od dłuższego czasu, przypominał, że analogiczne wypadki — choć nie tak ogólne i silne — powtarzały się przed wojną i w okresach po wielkich wojnach, i że zawsze przyczyny tych zjawisk starano się opanować realizowaniem programu wielkich robót publicznych, co przedewszystkiem wpłynęło korzystnie na zmniejszenie bezrobocia, — zwrócił jednak uwagę, że w Europie wiele państw nie może przystąpić do wykonania takich robót dla braku kredytów, dlatego konieczna byłaby współpraca w tej dziedzinie. Zgromadzenie zle-

ciło więc Międzynar. Biuru Pracy (M. B. P.) podjęcie zadań, czy i w jakiej mierze uruchomienie wielkich robót publicznych wpłynęłoby korzystnie na zmniejszenie bezrobocia.

W maju 1931 roku zebrała się „Komisja studjów Unji europejskiej“ (Commission d'étude pour l'Union européenne). Wówczas kryzys, stale się powiększając przybrał już rozmiary tego rodzaju, że podjęcie współpracy finansowej celem opanowania tego zjawiska stało się nakazem chwili. Komisji tej przedstawił rząd francuski memoriał, w którym omawia zagadnienia kredytowe i poddaje myśl, aby Komitet finansowy Ligi Narodów zajął się sprawą kooperacji banków różnych państw, celem udzielenia państwom pożyczek na realizowanie programów wielkich robót publicznych, gdyż w ten sposób można będzie najprędzej i najłatwiej ożywić wytwórczość i zmniejszyć skutki kryzysu. Również i Dyrektor M. B. P. przedstawił swój memoriał, w którym proponuje utworzenie dwu komisji, a to dla spraw:

- a) międzynarodowego pośrednictwa pracy;
- b) opracowania na najbliższą przyszłość programu europejskich robót publicznych o charakterze międzynarodowym.

Jednak w ciągu obrad M. B. P. przyszedł do przekonania, że ustalenie dla Europy programu międzynarodowych robót publicznych wydaje mu się rzeczą przedwczesną i za odważną, mimo, iż pewne myśli, zamierzenia i projekty ujrzały już światło dzienne i były obszernie rozważane, tak np. pomysł wielkiej europejskiej sieci kolejowej, wodnej, drogowej, wysokiego napięcia i t. p. Pomysły te zwróciły już uwagę ogółu, lecz uważa za więcej dojrzałe, lepiej zbadane i więcej godne uwagi roboty „narodowe“ i dlatego okólnikiem z 1 czerwca 1931 zwrócił się do wszystkich państw Europy o nadesłanie w terminie miesięcznym wykazu robót i projektów, które przedstawiać mogłyby „interes europejski“ z uwagi na ich rozmiar i znaczenie, ułatwiając w danym kraju rozwój ekonomiczny, umożliwiając także ewentualną konsumpcję wytworów innych krajów europejskich.

Komisja studjów Unji europejskiej przyjęła memoriał p. Thomasa i sprawę przewodnictwa pracy przekazała nowemu Komitetowi bezrobocia (Comité du chômage), złożonemu z przedstawicieli 12 państw, zaś sprawy robót publicznych, które uznano za za-

¹⁾ Mowa o państwach jako członkach M. B. P.

gadnienie natury finansowej przekazano Komisji kredytowej (Comité des problèmes de Crédit).

Przed 1 lipca 1931 większość państw europejskich nadesłała projekty, na ogólną sumę 5.225 milionów franków szwajcarskich, w tej sumie:

Niemcy (drogi, zakłady wodne, meljor.) z kwotą . . .	120 milj. fr.
Estonia (koleje, drogi, zakłady wodne, meljoracja)	230 „ „
Polska (koleje, drogi, elektr., kanały, bud. mieszk.)	1.769 „ „
Czechosłowacja (kanały, zakłady wodne, drogi) . . .	570 „ „
Turecja (koleje, drogi, porty i roboty wodne)	1.112 „ „

Komitet bezrobocia zebrał się 1 lipca 1931 r., przysłał do wiadomości nadesłanie projektów przez różne Państwa i stwierdził, że projekty będą w stanie przy ich wykonaniu zapewnić zajęcie wielkiej liczby pracowników, tak przy samych robotach jak i z powodu potrzeby zamówień w różnych gałęziach przemysłu i dając korzystne zajęcie kapitałom, obecnie leżącym bez użytku¹⁾, przyczynią się do zmniejszenia bezrobocia i wznowienia ogólnego życia gospodarczego, a polityka robót publicznych, objętych pewnym programem przyczyni się do harmonijnego rozwoju wszystkich źródeł gospodarstwa europejskiego, i może uwzględnić każdorazowe położenie na rynku pracy, z uwagi na rozwój stałego zatrudnienia pracowników.

Komitet bezrobocia zwrócił się z apelem do Komitetu zagadnień kredytowych o szybkie wyszukanie środków do zrealizowania stałej współpracy międzynarodowej, potrzebnej do ułatwienia i umożliwienia wykonania robót, uznanych za potrzebne dla rozwoju gospodarstwa europejskiego, i o takie ułożenie polityki kredytów długoterminowych, aby mogła wzbudzić niezbędne zaufanie u posiadaczy kapitałów, zapewniając równocześnie korzystne warunki pożyczającym.

W końcu lipca 1931 r. M. B. P., mając na uwadze konieczność dokładnego badania projektów pod względem technicznym, odstąpił sprawy robót publicznych Komisji Doradczej i Technicznej dla spraw komunikacji i tranzytu przy Lidze Narodów i Komisja ta utworzyła wówczas w swym łonie osobny komitet studjów dla tych spraw.

Komitet zagadnień kredytowych obradował w drugiej połowie sierpnia 1931 r. i w sprawie programu robót publicznych oświadczył się w swym sprawozdaniu (druk Ligi Narodów C. 504 M. 211 z 27 sierpnia 1931 r.), że nie jest powołany do wypowiedzania się o technicznej lub ekonomicznej wartości projektów, lecz stwierdza z naciskiem, że realizacja programu robót publicznych daje korzyść natychmiastową z gospodarczego punktu widzenia, a nie nałoży na państwa ciężarów budżetowych, przekraczających ich zdolności lub zmuszających do przekazania dewiz w kwotach szkodliwych dla stałości własnej waluty. Oświadczył dalej, że projekty robót publicznych, przedstawiające korzyści z europejskiego punktu widzenia, powinny być opinjowane przez czynniki do tego powołane, a na wykonanie tych robót państwa

Europy mogą żądać pomocy Ligi Narodów w uzyskaniu potrzebnych środków finansowych. Komitet uważa wreszcie, że konkretne propozycje rządów winny być badane z punktu widzenia:

a) użyteczności i znaczenia w ramach narodowych i w ramach ogólnej gospodarki europejskiej,

b) rentowności lub przyszłej wydajności.

zaś uchwały Komitetu studjów winny być przesłane w dalszym ciągu Komitetowi finansowemu Ligi Narodów, który zbada zarządzenia, jakie należałoby podjąć w celu wykonania tych uchwał.

Dalsze pewnego rodzaju wytyczne podają rezolucje powzięte na XVI międzynarodowej konferencji pracy. W powziętych rezolucjach Konferencja wyraźnie wypowiada przekonanie, że wobec grozy sytuacji gospodarczej, jakiej jeszcze nie było „la paix et l'harmonie universelle sont mises en danger“, i wskazuje jako konieczność najszybsze podjęcie planowych wielkich robót publicznych. Rezolucja wskazuje następnie, że między robotami publicznymi, przewidzianymi dla zmniejszenia bezrobocia, roboty z zakresu higieny publicznej przedstawiają tę korzyść, że, polepszając dobrobyt podnoszą poziom życia, — programy robót publicznych dla zwalczania bezrobocia winny więc objąć roboty wodne z działu higieny, a więc wodociągi i kanalizację, wreszcie mieszkania robotnicze i elektryfikację osiedli.

Mając tyle wskazówek, opinji, zalecań i t. d. Komisja doradcza i techniczna Ligi Narodów utworzyła wspomniany wyżej Komitet studjów robót publicznych, pod przewodnictwem generalnego dyrektora kolei niemieckich, złożony poza przewodniczącym z 7 członków z różnych krajów (Anglja, Francja, Holandja, Japonja, Polska¹⁾, Szwecja i Włochy), przydział Komisji doradczej i technicznej i 3 delegatów Międzynar. Biura Pracy. Komitet odbył inauguracyjne posiedzenie w październiku 1931 r. i ułożył nową ankietę, prosząc rządy o nadsyłanie projektów robót publicznych, opracowanych pod każdym względem racjonalnie, a które nie mają charakteru robót dorywczych dla chwilowego zajęcia bezrobotnych, lecz robót większych, programowych, zbadanych i przemyślanych i przynoszących wydatną korzyść gospodarczą.

* * *

W ten sposób przedstawia się od samego początku historia zainteresowania Ligi Narodów robotami publicznymi. A teraz wypada przedstawić stan zainteresowania Polski tą sprawą.

Ponieważ polski członek Komitetu był urzędnikiem Ministerstwa Robót Publicznych, Ministerstwo to z natury rzeczy udzieliło mu pomocy, obejmując w Polsce rolę łącznika między instytucjami ubiegającymi się o pomoc Ligi w finansowaniu robót publicznych a Ligą Narodów; poza tem Ministerstwo R. P. oceniało przesyłane projekty i programy w granicach swego zakresu działania, mając wpływ na ry-

¹⁾ Z Polski został zaproszony do Komitetu Rada min. w Min. R. P. inż. M. S. Okęcki, a po jego wyjeździe do Chin, inż. A. Konopka.

¹⁾ powtarzam słowa sprawozdania: „...actuellement inutilisés“, wstrzymując się od uwagi czy określenie to jest słuszne.

nek zasadniczych materiałów budowlanych, a w porozumieniu z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej i na rynek pracy.

Polska skorzystała skwapliwie z zaproszenia komitetu robót publicznych i przesłała cały szereg projektów, dysponując od kilku lat opracowanymi projektami i w większej części zatwierdzonymi, które z braku kredytów nie mogły doczekać się realizacji.

Do Ligi Narodów przesłano z Polski następujące projekty (sumy kosztorysowe podane są w zaokrąglonych cyfrach oznaczających miliony złotych):

1) Drogi.

Kilka projektów na budowę trwałych, bądź wzmocnionych nawierzchni, celem przyspieszenia obecnie słabego postępu robót (firmy: Puricelli, federacja drogowa, Nowodróg i Oltarzew), oraz na budowę 6 wielkich mostów na Wiśle i 25 mniejszych mostów stałych (żelazne i betonowe) na różnych ważniejszych drogach. Prelimnowany koszt robót około 500

2) Koleje.

Dokończenie przebudowy węzła warszawskiego i krakowskiego, budowa linii kolejowej Warszawa-Radom i Miechów-Kraków oraz całego szeregu innych linii kolejowych, uzupełniających naszą niedostateczną sieć 600

3) Elektryfikacja kolejek podmiejskich Warszawy 40

4) Budowa kabli telefonicznych międzymiastowych (15 milionów dolarów) 137

5) Elektryfikacja zachodnich dzielnic Polski i Zagłębia krakowskiego 280

6) Projekt gazyfikacji Górnego Śląska 20

7) Budownictwo mieszkaniowe:

projekt Polskiego Tow. ref. mieszk. na budowę 500 domów w Warszawie, Łodzi, Lwowie, Poznaniu, Krakowie i Gdyni 170

8) Roboty komunalne na G. Śląsku 31

9) Inwestycje miejskie:

a) Nowe wodociągi i kanalizacje w 17 miastach 182

b) Rozszerzenie istniejących wodociągów i kanalizacji w Warszawie 55

c) Rozszerzenie istniejących wodociągów i kanalizacji w różnych miastach 58

d) Wodociągi górnośląskie 20

e) Wodociąg grupowy w Cieszynie 5

f) Nowe gazownie w Łodzi i Włocławku i rozszerzenie istniejących gazowni w Warszawie i 4 większych miastach 17

g) Kolej podziemna w Warszawie 75

h) Rozszerzenie sieci tramwajowej w Warszawie i Krakowie 30

i) Nowe hale centralne i rzeźnie w kilku miastach 28

j) Budynki szkolne, IV most i spalarnia śmieci w Warszawie 130

k) Roboty gminne w Zakopanem 35

l) Różne roboty gminne w in. miastach 140

10) Drogi wodne, porty i regulacja rzek 1.117

Razem milj. zł. 3.670

Projekty nadsyłane przez poszczególne państwa przekazuje Sekretarz Komitetu rzeczoznawcom odnośnych grup robót, którzy te projekty badają pod względem technicznym i swe opinie przesyłają Sekretarjadowi. Opinie rzeczoznawców są omawiane na plenarnych zebraniach Komitetu, który projekty zależnie od wyniku ekspertyzy i dyskusji uznaje za przyjęte i nadające się do późniejszego badania przez Komitet finansowy.

Do grupy rzeczoznawców Komitetu należą:

dla dróg i mostów: Inspektor generalny dróg i mostów w Paryżu *de Kerviller*,

dla robót wodnych i urbanistyki: Inżynier doradca w Hadze *G. P. Nijhoff*,

dla spraw kolejowych: Inżynier belgijskich kolei *R. Richard*,

dla spraw elektrycznych: Profesor Politechniki w Hanowerze *Dr. inż. G. Dettmar*,

dla telegrafów i telefonów: Naczelnik techniczny Poczty i Telegrafów w Kopenhadze *Kay Christiansen*.

Rzeczoznawca dla gazyfikacji nie został jeszcze wyznaczony.

Drugie zebranie Komitetu, względnie pierwsze dla badania projektów nadesłanych i przez ekspertów zaopiniowanych odbyło się w Paryżu w dniach od 30 marca do 2 kwietnia 1932 r.

Na tem posiedzeniu Komitet wypowiedział przede wszystkim kilka zasadniczych uwag, wyjaśniając, jakimi względami zamierza się kierować przy badaniu projektów. Projektowane roboty muszą więc odpowiadać następującym warunkom:

a) Pierwszym warunkiem jest walka z bezrobociem, tak na samem miejscu pracy, jak i w ośrodkach przemysłowych własnych i ewentualnie zagranicznych, których wytwory zużyte będą przy wykonywaniu projektowanych robót.

b) Produktywność robót. Nie da się zaprzeczyć, że nie wszystkie projekty zapewniają z góry rentowność zupełną w krótkim czasie. Lecz za produktywne uważać należy i takie roboty, które mogą mniej lub więcej bezpośrednio oddziaływać skutecznie na stosunki gospodarcze kraju korzystającego z pomocy i wpłyną dodatnio na poprawę przemysłową lub rolniczą.

c) Trzecim warunkiem jest interes międzynarodowy, więc albo projekt interesuje kilka państw i przyczynia się do poprawy warunków życia ludności dwu krajów sąsiednich, bądź ułatwia stosunki w sposób korzystny dla handlu międzynarodowego, lub też projekt przedstawia się jako myśl solidarności międzynarodowej.

Komitet zajął się tylko niektórymi projektami *Bułgarii, Grecji, Łotwy, Polski i Jugosławji*, usprawiedliwiając to tem, że wówczas nie wyznaczono jeszcze eksperta dla spraw elektrycznych, prócz tego niektóre projekty były niekompletne, a nie nadesłano jeszcze dodatkowych wyjaśnień, żądanych przez Sekretarjat.

Do połowy marca, odpowiadając na okólnik z października 1931 r., nadesłały projekty tylko niektóre państwa, a mianowicie: Austria, Bułgarja, Finlandja, Grecja, Łotwa, Litwa, Polska, Rumunja i Jugosławja, inne bądźto oświadczyły, że nie mogą ponosić wydatków na opracowanie projektów, nie mając pewności czy otrzymają pomoc finansową na roboty, bądź też powołały się na program przesłany Międzynarodowemu Biuru Pracy, nie chcąc odpowiadać na bardzo wyczerpujący kwestjonarjusz z października 1931.

A teraz przejdźmy do opinji Komitetu o projektach, zaczynając od projektów polskich.

POLSKA.

Komitet zbadał i przyjął niektóre projekty wodne, kolejowe i drogowe, akceptując podane obok kwoty kosztorysowe i wypowiadając przytem następujące uwagi: (cyfry oznaczają miliony fr. szw.)

1) Roboty wodne:

a) <i>Regulacja rzeki Rawki</i> na G. Śląsku	2,9
Roboty znajdują się w trakcie wykonania, są bardzo potrzebne dla ludności zagłębia śląskiego i wpłyną korzystnie na złagodzenie bezrobocia.	
b) <i>Wykończenie sieci wodociągu państwowego</i> na Górnym Śląsku	12
Wodociąg jest w budowie, wykończenie wpłynie korzystnie na zmniejszenie bezrobocia w przemyśle metalurgicznym i t. p.	
c) <i>Rozbudowa Kanału Królewskiego</i>	35
Roboty są w toku i mają doniosłe znaczenie dla ekonomicznego podniesienia ogromnych obszarów na wschodnich częściach Polski, a wykonanie robót wpłynie korzystnie na zajęcie sił roboczych w tej dzielnicy.	
d) <i>Zaopatrzenie w wodę i kanalizację</i> miast Łowicza, Rzeszowa i Łomży	8
Roboty o wielkiej użyteczności publicznej, wpłyną korzystnie na stan bezrobocia.	
e) <i>Wodociąg miasta Łodzi</i>	25
Roboty o wielkiej użyteczności publicznej, wpłyną korzystnie na złagodzenie bezrobocia. Ostateczny projekt nie został jeszcze wykończony.	
f) <i>Rozszerzenie istniejących wodociągów</i> miast Warszawy, Krakowa, Lwowa, Tarnowa, Bydgoszczy i Katowic	50
Roboty o wielkiej użyteczności publicznej, wpłyną korzystnie na złagodzenie bezrobocia. Roboty mogą być wykonywane odcinkami niezależnie od siebie. Komitet uważa, że pierwszeństwo przyznać należy robotom podanym pod a—c.	

2) Koleje żelazne:

Komitet badając przez rzeczoznawców projekty polskie sieci kolejowej i drogowej

przyjął następujące projekty, z uwagi na zupełnie wyjątkowe względy wobec bezrobocia w dwu wielkich środowiskach:

a) przyśpieszenia wykonania przebudowy węzłów kolejowych w Warszawie i Krakowie	64	
b) projekty budowy linii kolejowych Warszawa — Radom — Ostrowiec — Bodzechów (o trakcji elektrycznej lub parowej), Kraków — Miechów i projekt elektryfikacji sieci podmiejskiej w Warszawie	91	
Razem kosztorys projektów przyjętych milj. fr. szw.		287

3) Drogi i mosty:

Projekt rządu polskiego przewiduje poza najpilniejszymi pracami wykonanie trwałych nawierzchni na długości około 3100 kilometrów. Wszystkie te drogi są bardzo ważne z uwagi na ruch i rozkład ich w kraju wydaje się słuszny. W każdym razie Komitet uważa, że długość dróg może być z korzyścią zmniejszona np. do 2000 km przez skreślenie drogi Stanisławów — Lublin i Stanisławów — Kraków. Komitet stwierdza jednak, że trasa większości dróg proponowanych do wzmocnienia podważa istniejące linje kolejowe, względnie linje przewidziane w przedstawionym wyżej programie budowy kolei. Z tego powodu Komitet, mając na względzie rentowność robót uważa, że nie może zalecić równoczesnej budowy odcinków kolejowych i drogowych i sądzi, że rząd polski winien oświadczyć dla każdego odcinka zosobna, czy zależy mu więcej na drodze czy na koleji.

BULGARJA.

Komitet badał projekt mostu na Dunaju na granicy bułgarsko rumuńskiej i projekt łączący ten most z siecią kolejową bułgarską z kolejami greckimi. Projekt mostu nie został jednak przez komitet przyjęty z powodu braku umowy z rządem rumuńskim, zaś projekt budowy kolei obejmuje przeważnie wykonanie 12 km tunelu, a więc robotę nadzwyczajnie kosztowną, a zajmującą względnie małą ilość sił roboczych.

GRECJA.

Komitet badał projekt dróg i projekt robót wodnych. Drogi objęte projektem mają znaczenie wyłącznie miejscowe i dlatego nie mogą podpadać pod kategorię robót uzasadnionych do korzystania z pomocy międzynarodowej. Roboty wodne, będące zresztą w trakcie wykonania, obejmują meljoracje równiny Salonickiej i Seresu i związane są z przygotowaniem osiedli dla uchodźców greckich z Azji Mniejszej, a tą sprawą zajmuje się Liga Narodów; — jednak wydatek 190 milionów franków szwajc. jest bardzo wiel-

ki i bez zbadania warunków na miejscu komitet nie może wypowiedzieć się co do wartości ekonomicznej projektu.

ŁOTWA.

Komitet przyjął projekt budowy dróg kosztem 90 milj. fr. szw. i 8.5 milj. fr. szw. na mosty, a nie przyjął projektu zakładu wodno-elekt. na Dźwinie, uważając, że zakład ten nie może podpadać pod kategorię robót korzystających z pomocy międzynarodowej.

JUGOSŁAWJA.

Komitet przyjął projekt budowy nowoczesnej drogi w kierunku z Monachjum ku Salonikom przez Lu-

blanę, Zagrzeb, Belgrad, Nisz, kosztem 68.5 milionów fr. szw., dalej robót meljoracyjnych w obrębie jeziora Skutari kosztem 71 milionów franków szw., z czego przypadłoby na Jugosławję 31.5 milj. zaś na Albanie 39.5 milj., a odrzucił projekt kanału Dunaj — morze Egejskie, wreszcie przyjął projekt budowy linii kolejowej przez Jugosławję w kierunku Włochy — Rumunja, obliczony na 50.5 milj. fr. szw. łącznie z polową kosztów mostu na Dunaju.

* * *

Badaniem dalszych projektów zajął się komitet na trzeciej sesji, która rozpoczęła się w Genewie dnia 7 września; o jej wyniku postaramy się zaznajomić Sz. Czytelników w następnym zeszycie.

WYSTAWA „TANI DOM WŁASNY”

I

(L) Życie gospodarcze, a z niem i budownictwo przeżywa kryzys, który musi mieć obok skutków depresyjnych również wpływ na poszukiwanie innych rozwiązań i torowanie nowych dróg.

W budownictwie wyczuwa się, zresztą nietylko u nas, potrzeba dostosowania się przynajmniej częściowego do nowego konsumenta, którym jest klient budujący mały dom na własny użytek.

Ten kierunek rozwojowy budownictwa jest wynikiem całego szeregu przyczyn, do których zaliczamy przede wszystkim poszukiwanie pewnej lokaty. Otóż ta siła potencjalna znalazła już w ubiegłym sezonie swój wyraz w spotęgowanym ruchu budowy małych domków, co zostało zarejestrowane przez Instytut Badania Konjunktur. Tegoroczne, wiosną prowadzone obrady, w Komitecie dla spraw bezrobocia, toczyły się również około zagadnienia, jak celowo spożytkować i rozwinąć akcję budowy małych domków. Wysuwano wtedy w memorjałach i rezolucjach potrzebę:

- 1) podniesienia pewności lokaty,
- 2) udzielenia pomocy,
- 3) propagandy.

W tym kierunku poszła do pewnego stopnia akcja kredytowa państwa, przez wydzielenie specjalnego kredytu na budowę małych domków. Na tę również drogę skierowała swą działalność Dyrekcja Lasów Państwowych, która przygotowała typowe projekty domków drewnianych i sprzedaje za cenę rycałową gotowe komplety drzewa.

* * *

Tak powstała również idea obecnie otwartej wystawy na polach bielańskich „Tani Dom Własny“.

Inicjatorzy wystawy postawili sobie szereg celów, których osiągnięcie miały być przez nią zrealizowane.

* * *

1. Trzeba było na realnych przykładach pokazać zainteresowanym, że za przystępną cenę można dziś

mieć domek własny z ogródkiem; przedstawić jak taki dom wygląda, jak powinien być praktycznie urządzony i jakie drogi prowadzą do realizacji zamierzeń budowy.

2. Nie mniej ważne było pobudzenie działalności zarówno architektów jak i przedsiębiorców budowlanych w kierunku obsłużenia tego nowego typu klienta; zwłaszcza, że ta forma budownictwa jest u nas nowa i że organizacja dotychczasowa zarówno biur architektonicznych jak i firm budowlanych była nastawiona na rozwiązywanie większych zadań z dziedziny budownictwa. W związku z tem, powszechny był objaw, że klienci, budujący małe domki na peryferiach miasta korzystali z usług sił mniej wykwalifikowanych, ale zajmujących się specjalnie tym rodzajem budowy. Dopiero wystawa miała stworzyć możliwości projektowania typowych budynków, które jako przeznaczone dla większej ilości nabywców mogłyby być taniej projektowane. W dziedzinie wykonawstwa chodziło o zachęcenie szeregu firm budowlanych do podjęcia produkcji seryjnej typowych domków, co oczywiście spowodowałoby potaniecie.

3. Wystawa miała być dla wszystkich czynników pewnym sprawdzianem sytuacji rynku; a mianowicie, jakie i w jakim kierunku istnieje zapotrzebowanie. Jest to zagadnienie pierwszorzędnej wagi zarówno dla polityki budowlanej Państwa, jak i dla zorientowania producenta i projektującego.

4. Wreszcie wystawa mogła się stać pewnym przeglądem możliwości technicznych w zakresie budowy małych domków.

* * *

Wszystkie te cele uznać należy za trafne i zgodne z poglądami, wyrażanymi niejednokrotnie na łamach Przeglądu Budowlanego. Dlatego też inicjatywa wystawy spotkała się z pełnym uzaniem w sferach budowlanych, które widziały w niej pole do powstania i rozwoju nowych możliwości pracy.

Dziś, gdy wystawa jest już zrealizowana, musimy zanalizować wnioski jakie nam nasuwa,

Wystawa była pomyślana jako zbiór domków, wybudowanych do sprzedania. W tym celu spółka wystawowa nabyła plac od magistratu i ogłosiła konkurs na wybudowanie domków łącznie z projektem, stawiając jako główne warunki, termin wykonania dwumiesięczny i cenę nieprzekraczającą 12.000 zł.

Wobec tego, że wystawa miała być jeszcze w tym roku otwarta, krótki termin wykonania i jeszcze krótszy termin, wyznaczony dla składania ofert jest zrozumiałą, ale równocześnie stał się on przyczyną szeregu niepożądanych skutków.

Bardzo wielu architektów i przedsiębiorców, nieprzygotowanych przedtem do tej akcji, nie mogło w tak krótkim czasie wziąć udziału w wystawie. Co gorsza, u wielu mogło powstać wrażenie, iż chodzi tu o objekty, które *normalnie* w ciągu dwu miesięcy mogą być wybudowane, gdy ten termin oczywiście rozumiany tylko jako *wyjatkowy* dla wystawy.

Te dwa powody zdecydowały, iż wybór zarówno projektodawców jak i wykonawców stał się zupełnie przypadkowy, a konstrukcje są w przeważającej części pomyślane pod kątem widzenia szybkości montażu.

Z tego powodu wystawa nie daje nam pełnego przekroju rzeczywistych możliwości zarówno co do osób jak i co do techniki.

Ze szkodą dla celów wystawy stała się ona w dużej mierze eksperymentalną, czego w zasadzie nie można potępiać, ale co się kłóci z jej propagandowym charakterem.

Również w samo wykonanie wskutek pośpiechu wkraśli się szereg błędów (niskie posadowienie domków, ryzykowne rozwiązanie z dziedziny ochrony przed ogniem i t. p.).

S. PRONASZKO

II. OPIS I UWAGI TECHNICZNE

Wielokrotnie wskazywano konieczność przyciągnięcia do budownictwa drobnych kapitalistów przez ułatwienie im budowy własnych domków z ogródkami.

Wskazywano, że w ten sposób możnaby poruszyć kapitały, leżące w ukryciu, wprowadzić je w obieg i ożywić choć częściowo ruch budowlany, a tem samem zmniejszyć bezrobocie.

Wskazywano na konieczność: 1) zorganizowania tanich poradni architektonicznych, 2) ulgowego i łatwego przydziału placów budowlanych z terenów państwowych lub komunalnych i 3) ułatwienia w udzielaniu taniego długoterminowego kredytu w wysokości do 50% kosztu budowy.

Wskutek kryzysu ogólnego sprawa głodu mieszkaniowego pozornie przycichła, gdyż zdobycie wolnego mieszkania jest tem łatwiejsze, im trudniejszym staje się zdobycie chleba powszedniego, ale głód mieszkaniowy istnieje i z chwilą poprawy konjunktury objawi się ze zwiększoną siłą.

Zajęci trudnościami, spowodowanymi przez kry-

Wystawa wykazała również, iż szereg opłat i formalności związanych z budową wymaga zasadniczej reformy. Opłaty za połączenia wodociągowe, za zatwierdzenie projektu i koszty uzyskania kredytu, wynoszą dla małych domków sumy nieproporcjonalnie wielkie w stosunku do samych kosztów budowy. Wobec walorów społecznych i ekonomicznych, jakie przedstawia małe budownictwo, instytucje publiczne, pobierające te opłaty, winny zreformować ich wysokość w odniesieniu do małych domków.

Wystawa wreszcie wykazała, iż przemysł w pewnej części nie docenia potrzeby zainteresowania się małym budownictwem. Jest to zapewne wynik trudności szybkiej zmiany kierunku pracy, jednakże wysiłki ten przez wielu przedsiębiorców musi być podjęty, gdyż ruch w kierunku budowy małych domków ma wszelkie cechy trwałości i szanse rozwoju w ciągu najbliższych lat.

Mimo pewnych niedociągnięć wystawa jednakże spełnia poważną część swych celów: bez wątpienia daje impuls i zachętę do budowania i skierowuje myśl projektodawców i wykonawców na tory małego budownictwa. Poza to wystawa jest objektem budowlanym, pozwalającym wyciągnąć bardzo wiele wniosków natury technicznej i organizacyjnej.

Dlatego też jej inicjatorom należy się uznanie za podjęcie zadania w tak niesprzyjających warunkach i doprowadzenie go w tak krótkim czasie do realizacji.

zys zaniedbujemy sprawę głodu mieszkaniowego, życie jednakże nie czeka i dobrze czy źle swoje robi i wskutek tego na odcinku budownictwa widzimy, że na peryferiach miasta i osiedlach podmiejskich powstają szeregi domków, często bardzo prymitywnych, budowanych dla siebie przez drobnych kapitalistów.

Budują i projektują jak umieją i mogą, budują bądź sposobem gospodarczym, bądź przy pomocy drobnych rzemieślników, bez należytych fachowych wskazówek i wiadomości i wskutek tego powstają brzydactwa i cuda tak pod względem architektonicznym jak i technicznym.

Inicjatywa organizatorów wystawy „Tani dom własny“ dokonania pokazu racjonalnej budowy małych domków i udostępnienia zwiedzania wystawy w trakcie budowy znalazła pełne uznanie i zrozumienie w sferach technicznych i przemysłowych.

Projekt wydania popularnego podręcznika-informatora dla zamierzających przystąpić do budowy własnych domków jest bardzo szczęśliwy. Poradnik ten powinien być umiejętnie zareklamowany między

sferą drobnych kapitalistów i przynieść może wiele korzyści i oszczędzić wiele zmartwień, zawodów, a nawet i strat materialnych rozpoczynającym budowę.

Należało wskazać na przykładach, że i mały domek może być ładny, ciepły, suchy i tani dzięki racjonalnemu zaprojektowaniu i użyciu odpowiednich materiałów i konstrukcji, ale założenia te nie zostały przez wystawę w całości wypełnione.

Organizatorowie wystawy wzięli zbyt szybkie tempo pracy. Projekty typów i konstrukcji domków widocznie wskutek pośpiechu nie zostały należycie przestudjowane tak przez organizatorów wystawy jak i przez wystawców i wskutek tego zamiast pokazu budownictwa wypróbowanego, mamy pokaz budownictwa eksperymentalnego, ciekawego być może dla specjalistów, ale niepożądanego dla tych drobnych kapitalistów, którym miano dać wzory racjonalnego i wypróbowanego budowania.

Uznajemy potrzebę prób i wynalazków, bo tego wymaga postęp i rozwój budownictwa. Musimy robić próby zastąpienia budownictwa ceglanego i drewnianego innymi materiałami, ale te zastępcze materiały muszą zapewnić naszym mieszkańcom odpowiednią ciepłotę, suchość i trwałość, a przede wszystkim muszą dawać potanienie kosztów budowy.

Materiały i konstrukcje, zastępujące uznane i wypróbowane budownictwo ceglane i drewniane, a nie dające w rezultacie potanienia kosztów budowy nie mają racji bytu.

Dom Nr. 20 wystawiony przez Dyрекcję Lasów Państwowych jest wykonany w konstrukcji drewnianej, odwiecznie wypróbowanej. Dom postawiono na wysokim podmurowaniu i stosunkowo najgłębszych fundamentach. Dach wysoki, dający użytkowe poddasze. Wysokość pomieszczeń w świetle (2.90 mtr.) jest najwyższą, jaka spotyka się na wystawie.

Koszt tego domu obliczony na 1 metr kwadratowy powierzchni użytkowej bierzemy jako podstawę do porównań z innymi domami wystawowymi. Rezultaty uwidocznione są w tablicy Nr. 1.

Z ogólnej liczby 15 porównań wynika, że cztery domy (Nr. 6—8—14—22) z użyciem materiałów i konstrukcji zastępczych kosztują drożej niżli dom Nr. 20. Trzy domy (Nr. 9—10—13) są tańsze o około 5%, dwa domy (Nr. 1 i 7) są tańsze o około 10%, trzy domy (Nr. 3—16—23) są tańsze o około 15% i wreszcie trzy domy (Nr. 4—5 i 12) dają potanienie od 26 do 35% w stosunku do kosztu domu Nr. 20.

Jeżeli wziąć pod uwagę przy porównaniu sposób wykończenia, płytkość lub głębokość fundamentów, wysokość podniesienia podłogi ponad teren, koszt dachu, wielkość piwnic i użytkowych poddaszy, to osiągniętych rezultatów nie można uznać za zadawalniające.

Wystawę zaprojektowano na terenie Pól Bielańskich vis-a-vis Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego, nie obliczono jednakże, że przy budowie domków w szerym polu trzeba mieć na uwadze normalne zjawisko podwyższania się terenu, zabudowywanego wskutek przeprowadzanych w przyszłości inwestycji miejskich i urzędzenia ogródków i wskutek tego już dzisiaj niektóre domki robią wrażenie zapadających się w ziemię, a na wiosnę i w jesieni zapewne pływają będą w wodzie.

Ocenę wystawy z punktu urbanistycznego i architektonicznego pozostawiamy architektom, ale zdaje nam się, że architektura wagonów kolejowych bez kół nie jest godną rozprzestrzeniania.

Szczegółowa krytyka konstrukcji poszczególnych domków wobec nowości, niewypróbowanych życiowo, byłaby tylko teoretyczną. Czy wszystkie domki będą ciepłe, suche i trwałe, czy część domków nie stanie się siedliskiem wszelkiego rodzaju robactwa, gnieźdzącego się w próżniach izolacyjnych i drewnianych boazerjach, to czas pokaże.

Należałoby na wiosnę roku przyszłego wznówić wystawę, z tem że wystawcami i informatorami byłoby ewentualni właściciele i mieszkańcy domków wystawowych.

TABLICA I

Nr. domu	Ilość izb	Wysokość izb w świetle	Powierzchnia użytkowa	Cena bez instalacji zł.	Cena m. kw. powierzchni użytkowej	Stosunek % do ceny domu Nr. 20	
						taniej o %	drożej o %
20	4	2,90	70,60	11.000.—	155.—	—	—
1	4	2,70	84,50	12.000.—	142.—	8,38	—
3	4	2,70	65,56	8.385.—	129.—	16,77	—
4	3	—	63,52	7.000.—	110.—	29,00	—
5	3	2,55	37,69	3.800.—	100.—	35,48	—
6	—	2,55	29,29	6.270.—	214.—	—	38,00
7	2	2,50	32,60	4.500.—	138.—	10,96	—
8	4	2,50	57,30	9.800.—	171.—	—	10,32
9	4	2,90/2,60	67,04	10.000.—	149.—	3,87	—
10	4	2,70	69,60	10.200.—	146.—	5,80	—
12	4	2,60	78,65	9.000.—	114.—	26,45	—
13	5	2,90/2,70	74,00	11.000.—	148.—	4,51	—
14	4	—	63,69	10.250.—	160.—	—	3,22
16	4	2,56	89,50	12.000.—	134.—	13,54	—
22	3	2,73	41,45	6.930.—	167.—	—	7,70
23	4	2,80	60,68	8.000.—	131.—	15,50	—

Prawie wszystkie domki mają fundamenty zagłębiane na około 70 cm. poniżej poziomu, zatem posadowione są płycej niż linia przemarzania ziemi. Dodatnim w tym wypadku atutem jest piaszczysty naogół grunt, mniej podlegający deformacjom podczas mrozu. Ściany piwnic przeważnie o grubości 1 cegły, a w niektórych domkach w $1/2$ cegły z pilastrami są naszym zdaniem za cienkie i parcie gruntu może spowodować w nich po pewnym czasie niepożądaną deformację.

W niektórych domkach piwniczki są bardzo małe i nie sposób w nich pomieścić pewnego zapasu opału i jarzyn.

Większość domków nie ma pomieszczeń na suszenie bielizny, co dla gospodyń, szczególnie mających małe dzieci, stanowi wielki brak.

Poniżej podajemy krótki opis konstrukcji ścian poszczególnych domków, wstrzymując się narazie od szczegółowej krytyki.

Dom Nr. 1.

Wystawca i wykonawca. Przedsiębiorstwo robót budowlanych S. Rulski i J. Pieńkowski, Warszawa. Projekt. inż. arch. L. Korngold i P. Lubiński.

Szkielet o konstrukcji ramowej. Słupki $12/12$ cm. co metr, między słupkami deski $5/12$ cm. co 25 cm. Ściany obustronnie obite płytami korlitowymi grub. 2,5 cm. i obustronnie tynkowane.

Dom Nr. 3.

Wystawca i wykonawca. Pow. Tow. Parkietowe i Anglowood. Warszawa.

Projekt. inż. arch. B. Lachert i J. Szanajca.

Elementy o wymiarach $130/270$ cm. składają się z trzech słupków o wymiarach $5/8$ z dwóch stron szalowanych deskami 4 cm. Wewnątrz elementu papa. Ściany zewnętrzne szalowane deskami, wewnątrz tynk na trzcinnie. Ściany działowe z murowłoku 5 cm.

Dom Nr. 4.

Wystawca i wykonawca. „Strop“, Przedsiębiorstwo robót budowlanych M. Bartnicki, Gdynia.

Projekt. arch. St. Garliński, Gdynia.

Dom Nr. 1.

Dom drewniany z desek zbijanych na gwoździe. Słupy w ścianach co 70 cm. Ściany zewnętrzne szalowane poziomo, wewnątrz na szpunt. W środku ścian papa, tektura i dwie warstwy izolacji powietrznej po 5 cm.

Dom Nr. 5.

Wystawca i wykonawca. Biuro Architektoniczne W. Prochaska T. Jędrzejewski, inż. arch., sp. z o. o. w Gdyni i Tartaki oraz stolarnia mechaniczna Michał Kreński w Starogardzie.

Ściany z bali 7 cm. obite papą. Wewnątrz boazerija, zewnątrz szalowanie z desek heblowanych i szpuntowanych na łątach dla wytworzenia izolacji powietrznej.

Dom Nr. 6.

Jak dom Nr. 5.

Dom Nr. 7.

Wystawca. Warszawska Spółdzielnia Mieszkaniowa.

Projekt. arch. R. Gutt i J. Jankowski.

Wykonawca. Społeczne Przedsiębiorstwo Budowlane. Warszawa.

Konstrukcja ramowa z desek 60 mm. grubości obita deskami 25 mm. Na zewnętrznym szalowaniu papa i szalówka heblowana z listewkami, wewnątrz tynk na trzcinnie.

Dom Nr. 6.

Dom Nr. 8.

Wystawca i wykonawca. Przedsiębiorstwo robót budowlanych Franciszek Roth. Warszawa.

Projekt. arch. R. Gutt i J. Jankowski. Warszawa.

Szkielet z desek 50 mm. oszalowany zewnątrz deskami 25 mm., wewnątrz 32 mm. Pomiędzy szalowaniem izolacja powietrzna. Na zewnątrz papa i cienki szpryc na siatce metalowej. Ściany wewnątrz obite tekturą i klejonką.

Dom Nr. 9.

Wystawca i wykonawca. T-wo Starachowickich Zakładów Górniczych sp. akc.

Projekt. arch. S. Siennicki i J. Stefanowicz. Warszawa.

Deskowy szkielet łączony na gwoździe, zewnątrz oszalowany ukośnie, drugi raz poziomo, wewnątrz papa. Wewnętrzna izolacja 7 cm. murowłokiem, od wewnątrz szalowanie poziome, klejonka, lub tapety.

Dom Nr. 10.

Wystawca i wykonawca. „Katebe“ sp. z o. o. Warszawa.

Projekt. inż. arch. L. Korngold i P. M. Lubiński. Warszawa.

Ściany murowane o grub. 13 cm. na zaprawie pół-cementowej, izolowane od wewnątrz 5 cm. korlitem na zaprawie cementowej.

Dom Nr. 9.

Dom Nr. 11.

Wystawca i wykonawca. Pow. Tow. Parkietowe i Anglowood. Warszawa.

Projekt. inż. arch. Lachert i J. Szanajca. Warszawa.

Konstrukcja szkieletowa. Słupki $12/12$ cm., ściany zewnętrzne z dwóch płyt mureboku wiązanych poziomo co 50 cm. i zbrojonych wkładkami żelaznymi. Tynk z obu stron.

Dom Nr. 12.

Wystawca. Spółdzielnia Budowlano-Mieszkaniowa „Związkowiec“.

Projekt. arch. R. Miller, Warszawa.

Wykonawca. Społeczne Przedsiębiorstwo Budowlane. Warszawa.

Ściany z balików $5/10$ i $5/6$ cm. stawianych na sztorce i zbijanych na gwóźdź w ciągły szereg. Ściany obustronnie obite papą. Zewnątrz szalowanie, wewnątrz tynk na trzcinie.

Dom Nr. 11.

Dom Nr. 13.

Wystawca i wykonawca. T-wo Budowlane, inż. K. Stronczyński, R. Czarnota, Bojarski i S-ka, sp. akc. Warszawa.

Projekt. J. Stefanowicz, Warszawa.

Szkielet deskowy bez wrębów. zewnątrz szalowany ukośnie, wewnątrz poziomo. Co 55 cm. elementy nośne o wymiarach $5/10$ cm. Wewnątrz oklejka, wewnątrz papa i tynk na drankach. Wewnątrz ścian prostek otwocki.

Dom Nr. 14.

Wystawca i wykonawca. T-wo Budowlane, inż. K. Stronczyński, R. Czarnota, Bojarski i S-ka, sp. akc. Warszawa.

Projekt. arch. M. Łokcikowski i M. Wroczyńska. Warszawa.

Ściany z bali stawianych na sztorce, tynk obustronny na siatce.

Dom Nr. 16.

Wystawca i wykonawca. Kazimierz Wędrowski, Przedsiębiorstwo Budowlane. Warszawa.

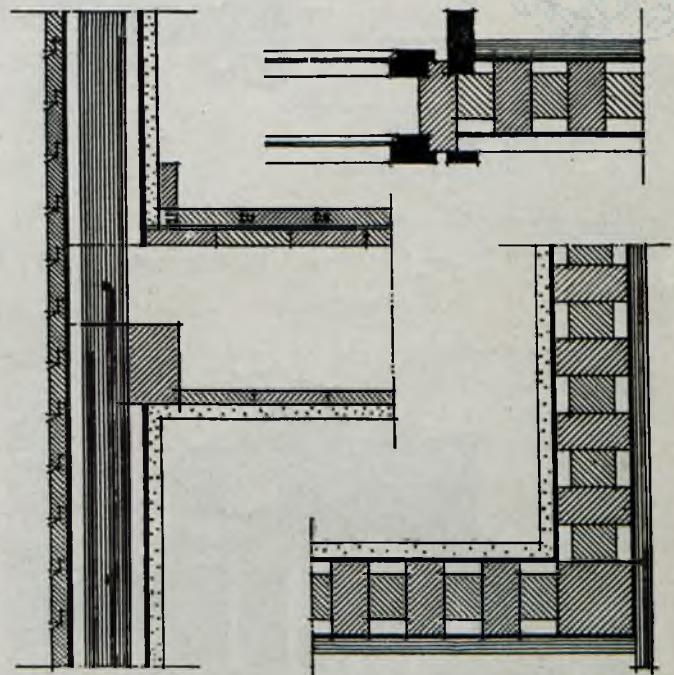
Projekt. arch. Oderfeld i Łowiński. Warszawa.

Szkielet ramowy, słupki w przyziemiu $12/12$ cm.,

Dom Nr. 12.

na piętrze $8/10$ cm. Wewnątrz podwójne szalowanie z desek 25 mm. Zewnątrz papa i szalowanie z desek 18 mm. na zakład. Wewnątrz tynk na trzcinie.

KONSTRUKCJA ŚCIAN

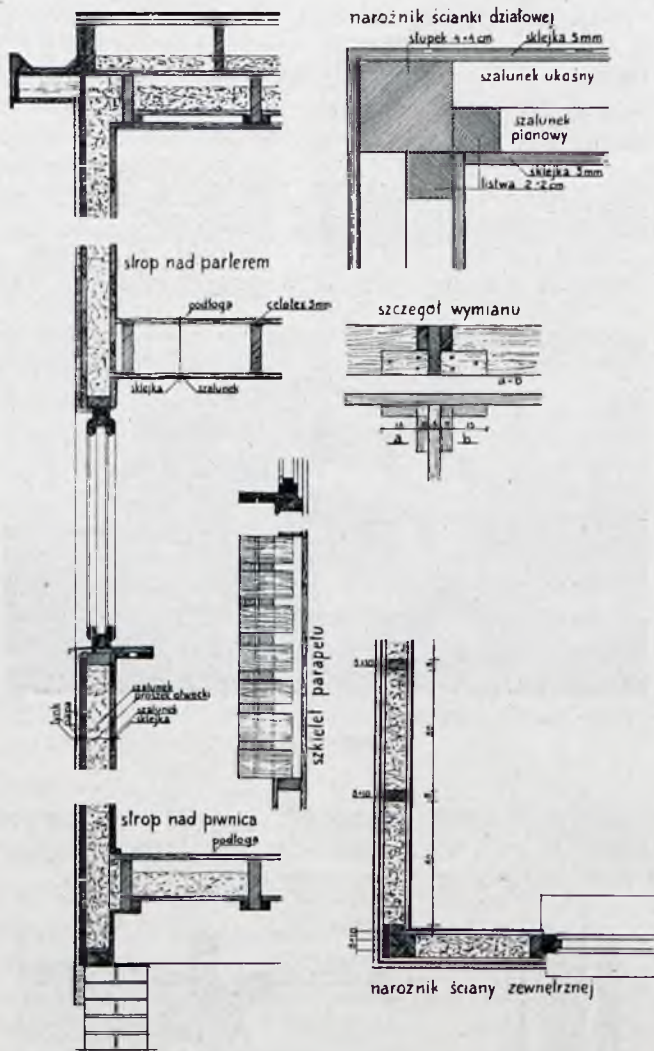
Dom Nr. 12.

Dom Nr. 17.

Wystawca i wykonawca. Juljan Zahrt, majster ciesielski i przedsiębiorca budowlany. Warszawa.

Projekt. arch. W. Weker. Warszawa.

Szkielet drewniany ze słupów $12\frac{1}{2}$ cm. dwustronnie szalowany, wewnątrz trociny. Zewnątrz papa i szalowanie heblowane na szpunt.

Dom Nr. 13.

Dom Nr. 18.

Wystawca i wykonawca. Biało-brzeski i Hildt. Warszawa.

Dom Nr. 16.

Projekt. R. Zborowski. Warszawa.

Słupy konstrukcyjne z desek po 36 mm. łączonych chomontami i śrubami. Słupy usztywnione krzyżulcami. Pusta przestrzeń wypełniona trocinami z wap-

nem. Oszalowanie dwustronne deskami, na których przybito bakulę i otynkowano.

Dom Nr. 19.

Wystawca i wykonawca. „Wygoda“ Wytwórnia gotowych domów ogniotrwałych Dr. S. Hofmokl. Zarzecze koło Niska.

Projekt. inż. arch. Karol J. Kocimski. Lwów.

Szkielet ze słupków $8\frac{1}{8}$ cm., oszalowanych deskami 20 mm. obustronnie. W środku elementu przechodzi warstwa sztywnej papy. Wyprawa zewnętrzna i wewnętrzna z Polonitu.

Dom Nr. 20.

Wystawca. Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych.

Projekt. inż. arch. J. Zabłocki.

Wykonawca. E. Gruca i A. K. Słapeczyński. Warszawa.

Ściany z bali 15 cm. w słup $15\frac{1}{18}$ cm. Zewnątrz drzewo surowe, wewnątrz tynk na trzcinie.

Dom Nr. 21.

Wystawca. Dyrekcja Lasów Państwowych.

Projekt. inż. arch. J. Zabłocki.

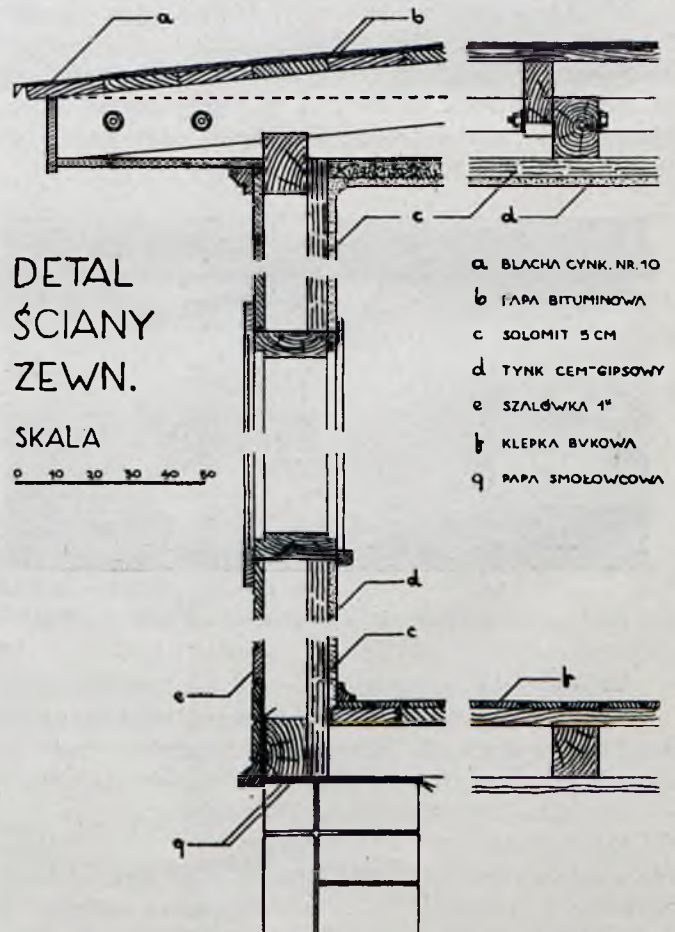
Wykonawca. E. Gruca i A. K. Słapeczyński. Warszawa.

Jak Nr. 20.

Dom Nr. 22.

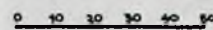
Wystawca i wykonawca. Przemysłowo-Budowlana Spółdzielnia Inżynierów Komunikacji. Warszawa.

Projekt. arch. B. Zinserling. Warszawa.

DETAL ŚCIANY ZEWN.

SKALA

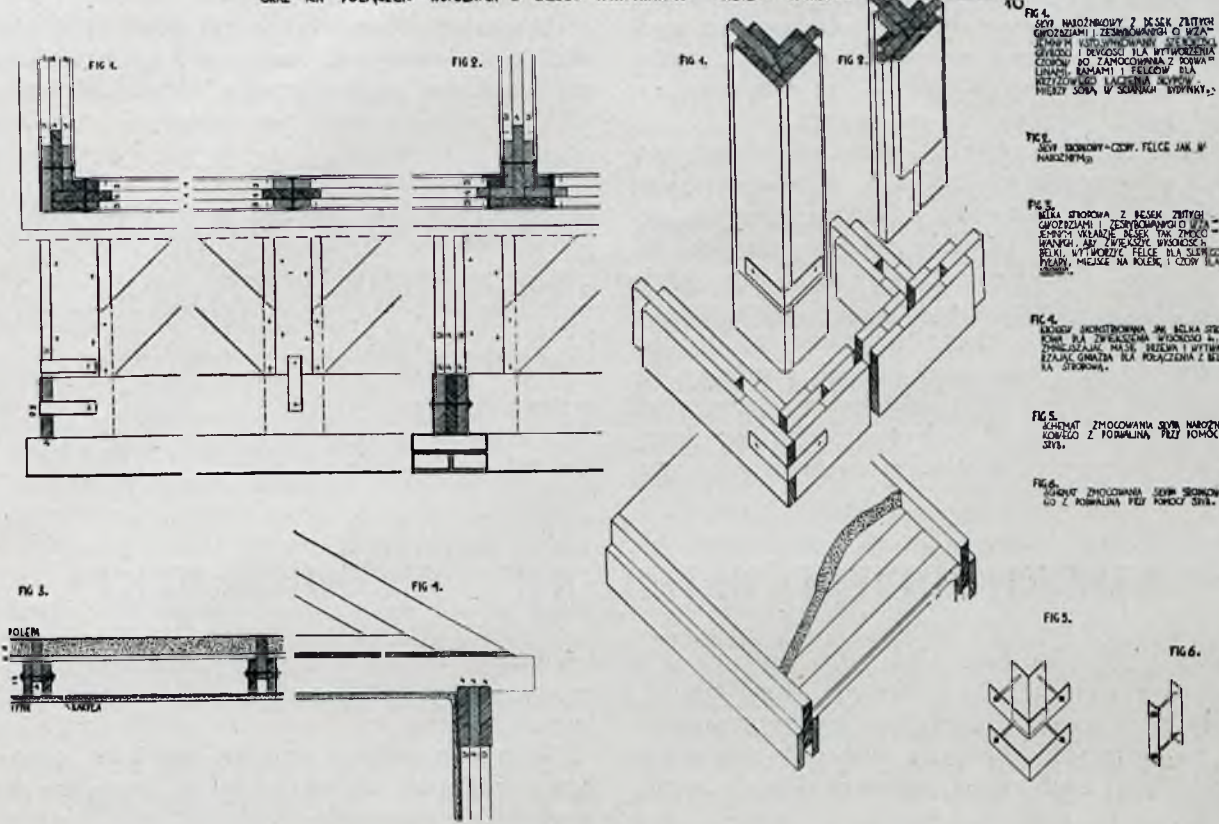

- a BLACHA CYNK. NR.10
- b PAPA BITUMINOWA
- c SOLOMIT 5 CM
- d TYNK CEM-GIPSOWY
- e SZALÓWKA 1"
- f KLEPKA BUKOWA
- g PAPA SMOŁOWCOWA

Dom Nr. 22.

SPOSÓB WYKONANIA SZTYWNYCH ŚCIAN, BESEK I KROKWI WYMNÓW DREWNIANYCH Z BESEK ORAZ ICH POŁĄCZEN WSPÓLNYCH W OKRĘGIE KONSTRUKCJI. SYSTEM J. HILDTA.

ZGŁ. NR. NR. 3726 D. 3749.

Dom Nr. 18.

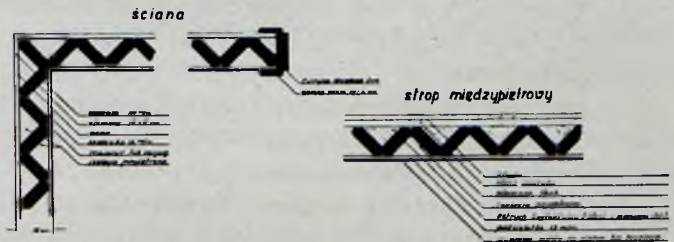
Konstrukcja ramowa, słupki 12 1/2 cm. Zewnątrz szalowanie z desek 25 mm .wewnątrz 5 cm. płyty solomitowe. Tynk obustronny.

Dom Nr. 23.

Wystawca i wykonawca. Przedsiębiorstwo robót inżynieryjno-budowlanych inż. F. Kopkowicz. Warszawa.

Ściany z desek 50 mm. składanych pod kątem. Zewnątrz szalowanie z desek szpuntowanych 20 mm. z izolacją z papy, wewnątrz szalowanie z desek 13 mm. i dychta.

ŚCIANY I STROPY systemu inż F. Kopkowicza

Dom Nr. 23

III. NA MARGINESIE WYSTAWY

Od inż. S. Hempla otrzymaliśmy uwagi na temat wystawy, które zamieszczamy jako przyczynek do fachowej krytyki konstrukcji wystawionych domów, do której powrócimy jeszcze w następnych zeszytach „Przeglądu“.

Jednostronny kierunek wystawy w pierwszym rzędzie propagujący drzewo jako główny materiał budowlany, z pewnej całości pojęcia „Tani dom własny“, oświeciła tylko drobną część w wykonaniu najmniej trwałem.

Jeszcze mniej zrozumiałem wydaje się stanowisko rządowych rzeczników budownictwa, którzy uznali za właściwe subsydjować jednostronny kierunek budowy drewnianych, mając możliwość nie na wystawie,

a w rzeczywistym budownictwie dać wyraz bardziej celowego zastosowania drzewa, a mianowicie: do budowy hangarów, (stała ewolucja w lotnictwie wyklucza potrzebę budowy monumentalnych budowli), do budowy hal maszynowych i warsztatowych, (piękne przykłady tego rodzaju budowli spotykamy w Szwecji), poza tem w budownictwie wojskowym budowlę drewniane mogłyby zająć niepoślednie miejsce, a to z racji konkretnych przepisów i systematyki życia wojskowego, które dają możliwość zabezpieczenia takich budynków od ognia.

W życiu domowym nie wystarczy ostrzeżenie „ostrożnie z ogniem, bo dom drewniany“. Dom własny choćby najtańszy powinien z założenia być trwa-

łym, a więc niepalnym, w przeciwnym razie jeżeli się spali przestanie być własny i tani. Zawdzięczając naszemu przemysłowi chemicznemu posiadamy na rynku środki do uodpornienia drzewa na działanie ognia, niestety twórcy wystawy nie uznali za właściwe zabezpieczyć domki wystawowe od pożaru.

Większość minjaturowych domków o dobrych rozkładach poszczególnych ubikacji, w przeważającej większości zostały zbudowane z bardzo cienkich elementów drewnianych, zupełnie wystarczających dla mocy budynku. Elementy drewniane a specjalnie cienkie sprzyjają łatwemu zapaleniu i rozprzestrzenianiu się ognia. Grube kłoc drewniane trudno ulegają zupełnemu spalaniu, gdyż węgiel, tworzący się na powierzchni drzewa jest izolatorem chroniącym wewnątrz kłoca od ognia. Z tych względów dwa domy na wystawie zbudowane systemem wieńcowym z gru-

bych belek, dają większą gwarancję odporności pożarowej od pozostałych domków.

Większość domków na wystawie posiada dachy płaskie i niewątpliwie są one tańsze od stromych, ale czy ten jeden wzgląd usprawiedliwia niewygodę mieszkańca minjaturowej nieruchomości, spowodowaną ciasnotą z założenia, a spotęgowaną brakiem strychu.

W małym domku, w którym każdy kąć ma z góry przeznaczoną rolę, nie ma miejsca na przeróżne rupiecie domowe. Strych najprościej rozwiązuje to prozaiczne zagadnienie, pomijając inne jego zalety, związane z suszeniem bielizny, przechowywaniem owoców i t. p.

Czas pokaże jakie znaczenie praktyczne będzie miała omawiana wystawa, — dzisiaj jest ona dowodem istnienia zawsze cennej inicjatywy, a najważniejsze, inicjatywy czynnej.

WIELKIE DZIEŁO BELGIJSKIE — KANAŁ ALBERTA

W maju 1930 roku, król Albert dokonał otwarcia robót ziemnych przy kanale Antwerpja—Leodjum.

Od tej chwili trwają gigantyczne roboty z zastosowaniem najnowszych zdobyczy techniki i użyciem najtrwalszych i najbardziej udoskonalonych materiałów.

Dajemy w tym artykule niektóre szczegóły, dotyczące tego imponującego dzieła, którego realizacja stworzy w ciągu kilku najbliższych lat dla Belgji instrument o wielkim znaczeniu ekonomicznym i politycznym.

Czem jest dla Belgji ta budowa, o tem mogą świadczyć założenia, z którymi ją podjęto.

Ma więc kanał:

1. Połączyć zagłębie przemysłowe leodyjskie z portem Antwepjskim drogą krótszą, wygodniejszą, szybszą i o większych możliwościach jak dotychczasowo.
2. Obsłużyć zagłębie węglowe limburskie i stworzyć pomyślne warunki dla rozwoju przemysłu w tym rejonie.
3. Powstrzymać odpływ spławu z Mozy i Mozelli jak również z zagłębia leodyjskiego do Rotterdamu, do którego droga wodna jest ciągle ulepszana i skierować go do Antwerpji.
4. Sprowadzić wodę potrzebną dla działalności zakładów przemysłowych i to w ten sposób, aby zaopatrywanie w wodę nie było uzależnione od Holandji.
5. Stworzyć system obronny przeciwko atakom ze wschodu.

Trasa kanału.

Trasa kanału, która musiała odpowiadać powyższym założeniom wybrana została w ten sposób jednocześnie, aby w granicach możliwości zmniejszyć potrzebną ilość wykopów.

Profil podłużny kanału.

Poziom wody w kanale musiał być uzależniony od poziomu Mozy w Leodjum. Nastęcało to szereg trudności technicznych. W okolicy Lanaye w okręgu

leodyjskim trzeba było na długości 6 kilometrów zaprojektować wielkie nadbrzeża, które po odrzuceniu innych alternatyw ostatecznie zostały zatwierdzone.

W innym miejscu należało wybierać między tunelem a wykopem głębokości 60 m.; wybrano wykop ze względu na zasadnicze niedogodności tunelów.

Również zaszła potrzeba wykonania innego wykopu w wielkim masywie wapiennym. Na jednym tylko odcinku robót wykopano tam 12 milionów m³ ziemi.

Dalej jeszcze napotkano na osypiska, gdzie trzeba było znów wykonać wykop, przyczem na metr bieżący kanału wykopywano 5.000 m³ ziemi.

Cała ziemia z wykopów zostanie zużyta na nadsypanie niskich części doliny Mozy, przyczem tereny zostaną podniesione o 10 metrów na przestrzeni 200 hektarów.

Ta wielka ilość rozporządzalnej ziemi pozwoliła na zrealizowanie ciekawej koncepcji. Skarpy zewnętrzne nadbrzeża o pochyłości zaledwie 5% owej, o szerokości w podstawie dochodzącej do 200 m, pokryte będą 30 cm warstwą ziemi urodzajnej i będą oddane, po zakończeniu robót pod uprawę. Będzie na nich można przeprowadzić drogi i budować domy.

Ostatnie i największe trudności napotkano na terenach podmokłych, gdzie istniała obawa, że niemożliwe będzie wykonanie głębokich wykopów. Projektowano zabezpieczenie wykopów przez mur lub t. p., jednakże za najbardziej celowe uznano uprzednie osuszenie niebezpiecznego odcinka przez budowę całego szeregu studzienek, przewodów odwadniających i zastosowanie drenażu.

Program robót.

Czas trwania robót określono na maksimum 8 lat. Za radą przedsiębiorców postanowiono użyć najtrwalszych, nowoczesnych materiałów. Wiele pracy poświęcono sprawie transportów. Dla skrócenia trwania czasu robót w umowach przewidziano premje progresywne dochodzące do 10.000 fr. belg. za dzień. Całość premji na wypadek przyśpieszenia wykończenia robót o 2 lata wynosi około 25 milionów fr. belg.

Budowa pierwszego odcinka Haccourt—Briedgen.

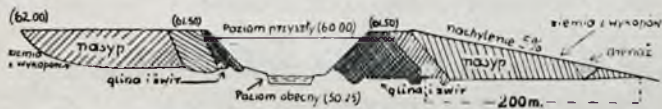
Do robót na pierwszym odcinku przystąpiono w czerwcu 1930 roku. Część robót polegała na przebudowie istniejącego kanału, część na przeprowadzeniu nowej trasy. Omówimy ciekawsze fragmenty tej budowy.

Roboty ziemne.

Pierwsza sekcja tego odcinka Haccourt—Lanaeken jest w pełni robót przeważnie już zaawansowanych. Oto charakterystyczne dane tej roboty:

1. Długość sekcji: 10 km. Wykopów: 24 miliony m³. Kubatura wykopu na 1 m bieżący kanału aż do 4.000 m³. Szerokość kanału: aż do 200 m. Głębokość wykopów: aż do 63 m.
2. Długość nadbrzeży w nasypach: 6 km. Wykonanie z gliny i żwiru (60+40%). Wysokość nasypów: od 8 do 12,5 m. Kubatura nasypów 2.100.000 m³.
3. Wzmocnienie skarp kanału przez ścianę wykonaną w betonie grubości 30 cm, położoną na 20 cm żwiru i wspartą na palach i ruszcie drewnianym.
4. Termin wykonania dla pierwszej sekcji: 2.400 dni pracy z zastosowaniem znacznych premji w wypadku wcześniejszego wykonania.
5. Koszt robót: 400 milionów fr. belg. t. j. około 100 milionów zł.

Profil poprzeczny
szkic nasypu

Roboty te zlecono Tow. Akc. „Les Entreprises Reunis“ łączącemu firmy: Leon Monnoyer et Fils, Hochtief i Dywidag.

Zbadamy stan tych robót począwszy od miejsca ich rozpoczęcia, które znajduje się koło Lixhe.

Ten pierwszy odcinek wymaga poszerzenia istniejącego kanału i podniesienia poziomu wody o 10 m, przez zbudowanie wielkich przegród. Nasypy wykonywane są przy pomocy ziemi zwiezionej z wykopów. Glinę i żwir, które ulegają już zmieszaniu w wagonach wysypuje się wprost z pociągów przez wywracanie wagonów. Mieszanina mechanicznie jest rozrzucona po nasypie i ubijana przez ciężkie walce toczne po powierzchni.

Podczas tych robót komunikacja po starym kanale nie ulega przerwie.

Przewóz ziemi nastęczał kolosalne trudności. Nie mówiąc już o mostach, które przerzucone zostały nad starym kanałem, przedsiębiorcy wykonujący roboty musieli zbudować dwa tunele: jeden 1350 a drugi 1.600 m długości.

Ziemia niewyzyskana zostaje zsypywana na płaszczynie o powierzchni 180 ha pomiędzy Lixhe a Lanaye.

Ze względu na znajdujące się na terytorjum Haccourt i Lixhe tuż nad lewym brzegiem trasy kanału trzy cementownie, w odległości zaledwie 10 m od brzegu, zdecydowano zabezpieczyć tu brzeg betonowym nadbrzeżem.

Na prawym brzegu zaprojektowano przystań. W ten sposób w tym miejscu roboty polegają na budowie betonowych nadbrzeży: ochronnym długości 1.800 m na lewym brzegu i nadbrzeżu 600 m długości na prawym brzegu.

Roboty te zlecono Międzynarodowemu T-wu Pali Franki w Leodjum. Polegały one na zabiciu około 4.000 pali „Franki“ odchylonych od 20 do 25° od pionu i około 300 pali pionowych, wreszcie założeniu 28.000 m² ścian żelaznych Ougrée-Marihaye typu 3 i 2.

Po wykonaniu pali, zbudowano ścianę szczelną żelazną od strony kanału. Druga taka ściana w tyle, zamknęła przestrzeń, na której wykonano zastrzyki cementu.

Powstał w ten sposób fundament, na którym wzniesiono ścianę betonową. Z prawej strony rzeki ściana jest ukończona, z lewej będzie skończona z końcem roku.

Przerwy dylatacyjne rozmieszczone co 40 m są zabitymowane, szalowanie robione było z blachy miedzianej, która nie przystaje do betonu i łatwo daje się odjąć.

Roboty ziemne między Lixhe a Lanaye są już niemal zupełnie ukończone. Przyspieszono tu wykonanie o 1 rok.

Dalej natrafiamy na masyw skalisty porożony przez opuszczone już z powodu niebezpiecznego osiadania kamieniołomy. W tem miejscu na metr bieżący kanału należało znów wykopać 4000 m³ skały.

O ile potężne kopaczki o szuflach pojemności 2 do 3 m³ dają sobie radę z górną i najniższą warstwą wykopów, o tyle specjalnie znajdujący się tam wapień, gatunek twardy, używany notabene w Belgji do budowy, musi być kruszony przez materiał wybuchowy.

Użyto tu płynnego powietrza, bez porównania bezpieczniejszego od dynamitu, wybuchy są skuteczniejsze przez zapalenie elektryczne. Jediną wadą płynnego powietrza jest szybkość ulatniania się, to też wskazany jest znaczny pośpiech przy jego użyciu.

I tu wielką trudność nastęczała organizacja wywozu ziemi. Pokonano tę trudność w ten sposób, iż wywożono ziemię przez specjalnie wykonane tunele długości 225 m pod górą. Dla ułatwienia ładunku zbudowano studnię głębokości 45 m, przez którą zsypywano ziemię wprost z wagonetek na wagony kolejowe stojące poniżej. W ten sposób ewakuowano przez tę studnię około 250 m³ ziemi na godzinę.

Problem transportów wogóle był przedmiotem poważnych studjów i opracowano go we wszelkich szczegółach. Koło Lanay znajduje się cały, świetnie wyposażony dworzec. 80 lokomotyw, z których każda ciągnie 15 wagonów-wywrotnic zapewnia przewóz 20.000 metrów³ ziemi dziennie.

W dalszym ciągu kanału napotykanymy wykopy, których budowa ze względu na naturę terenu nie przedstawiała specjalnych trudności. Jest to dolina Geer'u dopływu Mozy. Tu znajduje się centralny punkt obsługi technicznej budowy i instalacje do przepompowywania wody.

Z drugiej strony tej doliny znajduje się wzgórze przecięte kolosalnym wykopem, szerokości 180 m, a głębokości 52 m, szerokość dna 60 m. Tutaj na m bieżący kanału należało wydobyć 5.000 m³ ziemi.

Dalej znów roboty są mniej interesujące.

Na całym odcinku ziemne roboty są w pełni. Metody i materiały, użyte sprawiają, że 2.000 robotników wykonywa dziennie robót za 450.000 fr. belg. Średnia dzienna ilość prac ziemnych utrzymywana jest na poziomie 30.000 m³.

Wyposażenie robót jest następujące: 14 kopaczek parowych, z których 12 jest stale czynnych a dwie stoją w rezerwie. Szufle ich mają pojemność powyżej 2 m³ każda, 10 dźwigów gąsienicowych, 80 lokomotyw, 1.500 wagonów, 100 km toru roboczego, dwa kompletne dworce towarowe, 7 pługów do niwelacji nasypów, 9 wałów do ubijania i t. d.

Oprócz wykopów, nasypów, bulwarów, śluz i t. d., które albo już są w toku robót, albo wkrótce będą rozpoczęte, a które stanowią składowe części samego kanału powstała konieczność wykonania szeregu robót dodatkowych. Przedewszystkiem zaliczyć należy tu szereg mostów.

Z ważniejszych robót już wykonywanych wymienić należy wykop d'Eygenbilsen, wykonany przez Tow. „Société d'Entreprise“ kosztem 38 milionów fr. belg. Jest to wykop szerokości 260 m, na długości 6400 m w trudnym terenie, twardym i zadrzewionym.

Następnie budowa śluz, między innymi śluz koło

Lanay, na której statki będą podnoszone na poziom o 10 m wyższy.

W kwietniu b. r. odbyły się przetargi na następujące roboty:

- 1) budowa pali i przeseł dwu mostów,
- 2) budowa przejść pod temi mostami,
- 3) budowa ramp,
- 4) poszerzenie i pogłębienie dwu sekcji jednego z łącznikowych kanałów,
- 5) budowa schronu skarp na poszerzonym kanale. Ochrona ta składa się ze ściany z kamieni surowych o 25-cio do 28-centymetrowych, ułożonych na suchu na podstawie z cienkiego żwiru grubości 15 cm opartej na ruszcie drewnianym.
- 6) budowa wzdłuż brzegów drogi do holowania z wybrukowaniem szerokości 4.5 m,
- 7) budowa syfonu,
- 8) budowa wodociągu,
- 9) liczne roboty przy burzeniu istniejących budowli,
- 10) różne roboty drogowe.

Roboty dochodzą do wartości 1/2 miljarde fr. belg.

Kanał Alberta wymagać będzie jeszcze wielkich nakładów ze strony Państwa. Jest on jednakże potężnym dziełem narodowym i jedną z ciekawych i największych w Europie robót publicznych.

INŻ. I. LUFT

ADMINISTRACJA I FORMALNOŚCI W ZAKRESIE ŚWIADCZEŃ SPOŁECZNYCH I USTAW O OCHRONIE PRACY

Ustawy mnożą się i nakładają coraz nowe obowiązki na przemysł budowlany w zakresie świadczeń społecznych i ochrony pracy. Poza samą wysokością świadczeń obciążony jest przemysłowiec budowlany również całym uciążliwym lasem przepisów i formalności, które musi znać i spełniać.

W artykule p. t. „Budownictwo i świadczenia publiczne“ podkreśliliśmy już, iż przy wielkiej ilości ciągle zmieniających się robotników, zatrudnionych na rozmaitych miejscach budowy, świadczenia społeczne są uciążliwe nie tylko przez samą ich wysokość, lecz często niemniej przez formalistykę i biurokrację, do jakiej one dodatkowo zmuszają.

Przedstawienie całej manipulacji ma unaocznić czynnikom miarodajnym potrzebę kardynalnej reformy, uwzględniającej specyficzny charakter przemysłu budowlanego.

Ubezpieczenie na wypadek choroby.

Ubezpieczeniu podlegają wszyscy robotnicy i urzędnicy.

Z dniem wstąpienia do pracy należy każdego pracownika zameldować na osobnym blankiecie, który zawiera 22 rubryki do wypełnienia. W dniu zwolnienia z pracy musi nastąpić wymeldowanie na innym blankiecie o 18 rubrykach.

Tylko na specjalną prośbę poszczególne Kasy Chorych zwalniają personalnie przedsiębiorców od tej for-

my zameldowania i wymeldowania. W tym wypadku zamiast kartek zameldowania i wymeldowania należy specjalnie zaznaczać w przesyłanych listach płacy robotników nowoprzyjętych i zwolnionych. Poza tem należy w liście płacy przy robotnikach przyjmowanych lub zwalnianych podawać dane dodatkowe t. j. rok urodzenia i adres zamieszkania.

W wypadku, gdy przedsiębiorstwo nie jest zwolnione od oddzielnego meldowania i wymeldowania każdego robotnika, musi ono ściśle przestrzegać; aby zawiadamiać Kasy Chorych o każdej przerwie pracy, gdyż w przeciwnym razie Kasy Chorych obliczają składki za cały okres od zameldowania do wymeldowania.

Dla obliczania składek należy przysyłać Kasom Chorych odpisy list płacy lub specjalne wykazy miesięczne zarobków robotników i urzędników.

Każdemu robotnikowi, który chce się udać do Kasy Chorych po poradę lekarską, należy wydać zaświadczenie w jego książeczce. Wypełnić trzeba 7 rubryk, a wśród nich od kiedy dany pracownik jest zatrudniony w firmie. Gdy robotnik stara się o zasiłek w wypadku niezdolności do pracy, należy mu wydać zaświadczenie na oddzielnym blankiecie, gdzie obok innych danych stwierdza się: od kiedy jest zatrudniony, od kiedy przestał pracować z powodu choroby i ile wynosi jego faktyczny zarobek za ostatnie cztery tygodnie przed chorobą.

Ubezpieczenie na wypadek bezrobocia.

Według nowego tekstu ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia specjalnie skomplikowały się formalności, związane z tym rodzajem ubezpieczenia.

Przedsiębiorstwo musi się przedewszystkiem zarejestrować, jak również zawiadamiać o każdej nowo rozpoczętej budowie odpowiedni Zarząd Funduszu Bezrobocia na specjalnym blankiecie.

Potem każdego robotnika nowoprzyjętego należy zameldować na specjalnym druku, który zawiera: imię i nazwisko robotnika, datę urodzenia, stan cywilny, nazwę zakładu, w którym robotnik uprzednio pracował i datę przyjęcia robotnika do pracy.

Przy zwolnieniu robotnika należy przesłać zawiadomienie o tem znowu na innym druku. Zakład pracy obowiązany jest prowadzić ewidencję z wysyłanych zawiadomień.

Co miesiąc należy nadsyłać wyciągi z ksiąg płacy lub odpisy list płacy, jak również należy zawiadamiać każdorazowo o przerwach w pracy i o zakończeniu budowy.

Ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków.

Każde przedsiębiorstwo budowlane winno zawiadomić Zakład Ubezpieczenia od Wypadków o każdej rozpoczętej robocie. Należy przytem zwrócić uwagę, iż nomenklatura obejmuje w dziale budownictwa cały szereg pozycji, zaliczonych do rozmaitych klas niebezpieczeństwa i opłacających zatem rozmaite stawki. W interesie przedsiębiorstwa leży zapoznanie się z nomenklaturą i ściśle definjowanie rodzaju prowadzonej roboty, aby Zakład z powodu niedokładności deklaracji, złożonej przez firmę, nie zaliczył jej do niewłaściwej klasy, co niejednokrotnie się zdarza i podnosi obciążenie firmy.

Za każde półrocze najpóźniej w ciągu 14 dni należy wysłać do Zakładu wypełniony arkusz, w którym, wypłacone zarobki, mają być podane w 6 kolumnach: dla miesięcznie płatnych, dla zwykłych robotników, dla uczniów i praktykantów, dla akordantów, dla właścicieli zaprzęgów i wartość poborów w naturaljach. Należy również wyliczyć przeciętną dzienną liczbę robotników, przeciętny dzienny zarobek robotnika, a w końcu obliczyć całą należność zakładu i wpłacić ją najpóźniej do 30 dni po upływie każdego półrocza.

O każdym nieszczęśliwym wypadku należy sporządzić dla każdego robotnika doniesienie w czterech egzemplarzach. Doniesienie to wymaga wypełnienia rubryk na 4 stronach druku. Jest tu 27 rubryk z pytaniami i na ostatnich dwu stronach należy podać dla pracownika zarobki, *wypłacone w ciągu roku przed wypadkiem i to za każdy tydzień z osobna*, poza tem pobory poboczne i pobory w naturze. Jeżeli robotnik nie pracował w przedsiębiorstwie przez cały rok, należy podać w ten sam sposób, ile zarabiał robotnik tej samej kategorii, który pracował cały rok.

Wypłaty robotników, książeczki obrachunkowe, regulamin pracy i wymówienie.

Ustawa wymaga, aby każdy robotnik otrzymał książeczkę obrachunkową która ma zawierać wszystkie dane, odnośnie zawartej umowy najmu, jej wyko-

niania i rozwiązania. Do książeczki trzeba zatem zapisać na pierwszej i drugiej stronie warunki umowy (płaca, sposób wypłaty), na trzeciej stronie *wszystkie wymówienia i cofnięcia wymowień*, a na dalszych stronicach *szczególne obliczenia każdej wypłaty*, jako ściśle powtórzenie danych z listy płacy. Za zezwoleniem inspektora pracy te ostatnie zapisy w książeczce obrachunkowej mogą być zastąpione przez wypłaty w kopertach, na których będą wpisane te same dane.

Poza tem ustawa wymaga wywieszenia na każdej budowie regulaminu pracy, który musi być zatwierdzony przez Inspektorat Pracy.

Obowiązek zatrudnienia inwalidów.

Ustawa nakłada na prywatne przedsiębiorstwa obowiązek zatrudnienia inwalidów, a mianowicie: jednego na 50 zatrudnionych robotników, konieczność prowadzenia ewidencji, która by dowodziła, że przedsiębiorstwo spełnia nałożony na nie obowiązek.

Świadczenia.

Ustawa zobowiązuje przedsiębiorstwa do wydania robotnikowi zwalnianemu świadectwa, dotyczącego rodzaju i czasu zatrudnienia.

Urlopy.

Robotnicy zatrudnieni rok w danym przedsiębiorstwie, jeżeli przerwy w pracy nie przekraczały trzech miesięcy, uzyskują prawo do płatnego 8-dniowego urlopu, a o ile praca ich trwa bez przerwy 3 lata — do płatnego 15-dniowego urlopu, co znow pociąga za sobą konieczność ściślejszej ewidencji, odnośnie przebiegu pracy każdego robotnika.

Zatrudnienie młodocianych i kobiet.

Młodociani t. j. robotnicy do lat 18 i kobiety korzystają ze specjalnych praw i zatrudnienie ich nakłada na przedsiębiorstwa specjalne obowiązki, co do czasu pracy, urlopów, posyłania na naukę, charakteru dozwolonej pracy i przerw w zatrudnieniu. Przedsiębiorstwo, zatrudniające młodocianych i kobiety, musi zatem prowadzić dla nich specjalną ewidencję.

Potrącenia podatku dochodowego od uposażeń.

Przedsiębiorstwo obowiązane jest do potrącenia podatku od uposażeń swych pracowników i do wpłacania, potrąconego podatku, do kasy urzędu skarbowego. W tym celu przedsiębiorstwo winno albo dołączyć odpis listy płacy, albo też zrobić odpowiednie specjalne zestawienie.

Zajęcia administracyjne i sądowe.

Przedsiębiorstwo obowiązane jest potrącić z uposażenia, wypłacanego robotnikowi, sumy zawarte w zajęciach, zrobionych przez komorników lub urzędy administracyjne, w wysokości $\frac{2}{5}$ zarobku z tytułu alimentów i $\frac{1}{5}$ zarobku z wszelkich innych tytułów.

Niespełniony obowiązek grozi konsekwencjami pokrycia tych sum z kieszeni przedsiębiorcy oraz karami i dlatego przedsiębiorca musi prowadzić bardzo do-

kładną ewidencję zakomunikowanych mu zajęć i dokonanych na ten cel potrąceń. (Po otrzymaniu zawiadomienia o zajęciu należy: w ciągu 7 dni zawiadomić komornika, że robotnik pracuje lub nie, każdą potrąconą sumę wpłacać komornikowi z odpowiednim listem, w razie wystąpienia robotnika z pracy przed uiszczeniem całkowitej sumy zajęcia — zawiadomić komornika).

Sprawozdania dla Głównego Urzędu Statystycznego.

Co miesiąc na specjalnym druku sporządzić sprawozdanie o stanie zatrudnienia w dwu egzemplarzach, z których jeden ma być przesłany do Gł. Urz. St., a drugi do Inżyniera Przemysłowego. Sumienne i dokładne wypełnienie tych druków jest dla przemysłu budowlanego specjalnie utrudnione, gdyż wymaga się odpowiedzi na takie pytania jak:

- a) ilu było robotników w ostatnim dniu miesiąca;
- b) ilu przyjęto i zwolniono robotników w ciągu miesiąca;
- c) ile wypłacono w ciągu miesiąca zarobków robotniczych, ilu robotnikom i za ile robotniko-godzin;
- d) takie same dane dla pracowników umysłowych;
- e) podział szczegółowy ilości robotników według tygodni i ilości dni pracy w każdym tygodniu.

Ewidencja robotników.

Dotychczas wymienione obowiązki przedsiębiorstwa wykazują, ile manipulacji różnorodnych musi spełnić przedsiębiorstwo przy przyjęciu każdego robotnika, przy i po każdej wypłacie, przy jego zwolnieniu, chorobie, wypadku i t. d.

Gdy przedsiębiorstwo zatrudnia więcej niż 100 robotników lub ma więcej niż jedną robotę, zachodzi potrzeba prowadzenia dodatkowych ewidencji, któreby umożliwiały sprawne i dokładne spełnianie obowiązków i formalności, nakładanych przez poszczególne ustawy.

Odbywa się to najsprawniej w specjalnych kartotekach, gdzie każdy robotnik ma osobną kartę.

Z poprzednio wymienionych obowiązków automatycznie wynika, co taka ewidencja winna zawierać.

Obok imienia i nazwiska robotnika winna zawierać wszystkie inne jego dane osobiste, jak: imiona rodziców, rok urodzenia, miejsce zamieszkania, poprzednie miejsce zatrudnienia i t. d., które są potrzebne do wszystkich meldunków i zaświadczeń. W dalszym ciągu ewidencja winna zawierać dane do każdej wypłaty: za jaki czas, suma, potrącenia. Uwidocznione winny być wszystkie przerwy w pracy, wypowiedzenia, udzielone urlopy, wydane zaświadczenia, zajęcia sądowe lub administracyjne, wypadki i t. d.

Kartotekę prowadzi się tam, gdzie się sporządza listy płacy, a więc albo na budowie, albo też w biurze. Gdy kartoteka jest prowadzona na budowie, to przy przesyłaniu robotnika z jednej budowy na inną w tym samym przedsiębiorstwie, należy równocześnie tam przesyłać kartę danego robotnika, aby zachować ciągłość zapisów, dotyczących tego robotnika. Kartotekę

należy przechowywać przynajmniej przez 3 lata, gdyż często się zdarza, iż nawet po kilku latach wynikają kwestje lub przychodzą zapytania.

Sprawę prowadzenia ewidencji robotników komplikuje jeszcze fakt, że przedsiębiorstwo budowlane, mające kilka budów, rozrzuconych na terenie Rzeczypospolitej, obowiązane jest niektóre dane ewidencyjne posiadać i w swej centrali i na miejscu budowy, a to dlatego, że niektóre obowiązki z tytułu świadczeń społecznych musi wypełniać tam gdzie się znajduje siedziba firmy, inne zaś tam gdzie się znajduje budowa (np. podatek dochodowy od uposażeń, ubezpieczenia od wypadków, ubezpieczenia pracowników umysłowych uiszcza się i załatwia wszelkie formalności w okręgu siedziby firmy, natomiast obowiązki względem Kas Chorych i Funduszu Bezrobocia wypełnia się tam, gdzie znajduje się budowa).

Koszt pracy spełniania obowiązków z zakresu świadczeń społecznych i ochrony pracy.

W przedsiębiorstwie budowlanym naturalnym jest objaw zmiany ilości robotników. Wynika to z wahań sezonowych w zatrudnieniu i z wahań w ilości robót (konjunkturalne i przypadkowe). Poza tem przedsiębiorstwo zmuszone jest zmieniać miejsce pracy, co również pociąga za sobą potrzebę przynajmniej częściowej zmiany załogi robotniczej. Każda budowa składa się z kolejnych robót, przy których są zatrudnieni robotnicy rozmaitych specjalności. Wszystkie te powody zmuszają do częstej zmiany robotników. Poza tem praca przemysłowca budowlanego przy małej stopie dochodowości wymaga w stosunku do innych przemysłów stosunkowo większych obrotów i z tego powodu przedsiębiorstwa zatrudniają stosunkowo znaczną ilość robotników. Nakoniec udział pracy jest w obrocie budowlanym bardzo duży, większy w każdym razie od przemysłów fabrycznych, gdzie w kalkulacji odgrywa często rolę wartość surowca i amortyzacja urządzeń.

Wszystko to razem składa się na to, że przedsiębiorstwa budowlane zatrudniają stosunkowo duże ilości robotników, stale się zmieniających. Przy istniejącej formalistyce i obowiązkach, wytyczających z przepisów z dziedziny pracy, ten fakt pociąga za sobą poważne zwiększenie wydatków administracyjnych.

Według ankiety przeprowadzonej u całego szeregu przedsiębiorstw wynika, że koszt administracji, potrzebnej dla spełnienia obowiązków z zakresu świadczeń społecznych i przepisów o ochronie pracy, wynosi średnio około 22% płaconych świadczeń i prawie 20% od obrotu.

Obraz naszkicowany, który nie obejmuje jeszcze czynności związanych z zatrudnieniem pracowników umysłowych, jest wystarczającym dowodem, że ustawy istniejące z zakresu świadczeń społecznych i ochrony pracy w odniesieniu do budownictwa, wymagają zasadniczej reformy, któraby uwzględniła charakter budownictwa i uwolniła je zarówno od nadmiernych obciążeń, jak i skomplikowanej a kosztownej administracji.

Musimy sobie raz wreszcie zdać sprawę, że istnieje

przemysł budowlany o odrębnych cechach i potrzebach, który, *musi być specjalnie traktowany we wszystkich ustawach i przepisach.*

Dotychczasowa praktyka ustawowa stwarza sytu-

ację nieznośną dla budownictwa, gdyż żąda od niego spełniania obowiązków i formalności, które w koncepcji swej pomyślane są dla przemysłu fabrycznego i warsztatowego.

NIEDYSKRECJE BUDOWLANE

Utarł się u nas zwyczaj, że w kosztorysach i warunkach technicznych wymagania co do jakości są przesadne. Czytamy tam zawsze o posadzce I-ej klasy, o futrynach bez sęków, nawet o sosnowych podlogach bez sęków. Tymczasem rynek materiałowy produkuje i produkować musi obok posadzki I-ej klasy również posadzkę II-ej i III-ej klasy. Każdy również wie, że deska podłogowa bez sęków jest wyjątkiem, że większość desek musi mieć sęki. Z tego też powodu tworzy się paradoksalna sytuacja. Jedni żądają rzeczy przesadnie dobrych, drudzy je oferują, a w praktyce ten I-szy gatunek jest rzadko spotykany. — Jest to wynik przesady, która stosowana jako zasada zaciera poczucie miary i rzeczywistości. Dawki jej muszą być stale potęgowane jak dawki narkotyków. Coś podobnego obserwujemy w reklamie filmowej, gdzie już dziś „superfilm ze złotej serji“ okazuje się marnym obrazem. Czy nie lepiej zatem wrócić do realnych wymagań i dopilnować ich dotrzymania, niż żądać na papierze za wiele, a otrzymywać w rzeczywistości coś wręcz przeciwnego.

* * *

Robót budowlanych w obecnym sezonie jest mało, co w konsekwencji wywołuje przymusowe bezrobocie wśród przedsiębiorstw budowlanych i stwarza nastrój depresji. Jedną z instytucji zlecających wpadła zatem na zupełnie

oryginalny pomysł, przy pomocy którego można stworzyć pozory ożywienia budowlanego i dać chwile pociechy zrozpaczonemu. — Instytucja ta ogłasza na tę samą robotę w odstępach kilkumiesięcznych nowe przetargi. Dla niewtajemniczonych iluzja jest kompletna. Przypomina to proceder z wojskiem w „Aidzie“ w prowincjonalnej operze. Trzech statystów pędzonych w kółko daje wrażenie licznej armji.

Jedną jest różnica między sytuacją statystów a przedsiębiorców budowlanych. Tamci są wynagradzani za swoją pracę, firmom budowlanym każe się za tę komedię oprócz wkładu pracy ponosić wydatki pieniężne na druki przetargowe i wadja.

* * *

Przykładem stosowania miary apłektarskiej w budownictwie może służyć obliczenie statyczne fundamentu wieży, którego obciążenie wynoszące około 5.000 ton, podano z dokładnością do jednego kilograma.

Precyzyjny konstruktor, o skłonnościach farmaceutycznych, prawdopodobnie na widok obciążenia wierzchołka wieży np. przez bociana, przeżywa emocje z powodu zmienionego obciążenia bloku fundamentowego.

Do tej samej kategorii logiki można zakwalifikować tak zwane dokładne sprawdzenie naprężeń w belce żelbetowej, skoro wymiary belki i uzbrojenie określono dla zadanych naprę-

żeń, a po zwiększeniu wymiarów belki, względnie uzbrojenia, następuje sprawdzenie wielkości naprężeń, o których zgóry wiadomo, że będą mniejsze od założonych — dopuszczalnych.

Niemniej śmieszne są „dokładności“ w obliczeniach ilości kosztorysowych. — Pomieważ niema norm na granice dokładności, w jakich należy podawać ilości poszczególnych robót, spotykamy kosztorysy, w których „sumienni“ technicy mozolnie wyliczają ilości wykopów fundamentowych w tysięcznych m³, a zatem w wartościach ułamków groszy. — Nie wyklucza to faktu, iż takie „dokładne“ kosztorysy roją się często od grubych błędów.

Brak krytycyzmu nie jest monopolem tylko jednego zawodu. Spotykamy zatem objawy pozornej ścisłości również i w ofertach firm budowlanych. — Ceny ofertowe są w niektórych ofertach podawane zawsze z dokładnością do jednego grosza, nawet wtedy gdy chodzi o ceny wyrażające się w dziesiątkach i setkach złotych. Kalkulator daje w ten sposób dowód, że nie zdaje sobie sprawy z błędów i dowolności tkwiących nawet w najdokładniejszych kalkulacjach.

Wszystkie te objawy pedanterji mają jedno wspólne źródło: brak orjentacji co do dokładności danych, a często chęć wywołania wrażenia „solidności“ wykonanej pracy.

Szczęśliwi, którzy mogą mieć tę wiarę i naiwni, którym to imponuje.

STATYSTYKA

RUCH BUDOWLANY W PIERWSZYM PÓLROCZU R. B.

(M.) Bieżący rok przechodzi w budownictwie pod znakiem niezmiernego zaostrzenia się sytuacji. Brak jakiegokolwiek inicjatywy w kierunku pobudzenia ruchu budowlanego ze strony czynników miarodajnych z jednoczesnym bardzo daleko idącym ograniczeniem wydatków budżetowych na budownictwo nie sprzyjał rozwojowi prywatnego ruchu budowlanego. Zjawisko, obserwowane wielokrotnie w okresach depresji gospodarczej, dużego rozwoju budowy małych domków mieszkalnych, nie wystąpiło u nas w większych rozmiarach mimo zniżki cen.

Przyczyny należy szukać poza istotą gospodarczą przesilenia, a to w ciągle jeszcze trwającej niepewności i dezorientacji kapitałów.

Ceny materiałów budowlanych spadły ogromnie przy jednoczesnym dużym zmniejszeniu się zapasów oraz ograniczeniach produkcji. To też można przewidywać na wypadek utrwalenia się na rynkach światowych choć niewielkiej poprawy sytuacji gospodarczej zwyżki cen. W ten sposób okres taniej budowy może minąć prawie zupełnie w normalnym kierunku budowy małych własnych domów niewyzyskany.

Budownictwo przemysłowe, monumentalne i inwestycyjne właściwie zanikło. Odbija się to na stanie większych przedsiębiorstw budowlanych, których zatrudnienie jest znikome.

Przytaczamy na potwierdzenie tych słów cyfry:

WSKAŹNIKI RUCHU BUDOWLANEGO

O K R E S	Ogólny	Mieszkan. budownictwo	Inne budownictwo
Rok 1930 — I kwart.	78,9	80,3	77,6
II kwart.	64,5	69,1	60,5
Rok 1931 — I kwart.	41,2	53,0	33,1
II kwart.	48,3	61,2	38,9
Rok 1932 — I kwart.	26,1	32,8	21,5
II kwart.	33,0	50,6	21,1

Jak widać wskaźnik budownictwa mieszkaniowego jest niższy w pierwszym półroczu b. r. od wskaźnika z roku ubiegłego. Wskaźnik zaś budownictwa innego jest już zupełnie niski.

ŁADUNKI KOLEJOWE MATERJAŁÓW BUDOWLANÝCH

ROK	M i e s i ą c e					
	I	II	III	IV	V	VI
1930	66,0	53,0	59,1	69,2	79,0	73,6
1931	26,9	25,3	28,9	41,9	51,0	51,5
1932	15,7	16,4	14,9	28,6	27,5	32,3

Ładunki kolejowe materiałów budowlanych spadły w pierwszym półroczu b. r. ogromnie.

KREDYTY PRZYZNANE B. G. K. W TYS. ŻŁ.

ROK	M i e s i ą c e					
	I	II	III	IV	V	VI
1930	2.301	2.768	6.611	7.989	6.669	15.192
1931	4.974	6.048	1.174	3.951	5.277	7.684
1932	1.058	10.622	3.072	2.318	1.524	1.487

Przyznane przez B. G. K. kredyty mimo znacznego natężenia w lutym b. r. są ogółem w I półroczu b. r. niższe jak w roku ubiegłym.

CENY HURTOWE MATERJAŁÓW BUDOWLANÝCH

ROK	M i e s i ą c e					
	I	II	III	IV	V	VI
1930	95,7	95,1	94,9	94,4	92,9	91,7
1931	86,3	85,1	83,3	83,5	82,1	81,2
1932	75,6	75,1	73,0	72,7	72,0	71,0

BUDOWY I PRZETARGI

ŚLĄSK.

STAN PRZEMYSŁU BUDOWLANEGO NA ŚLĄSKU.

(T) Przemysł budowlany na Śląsku został rozbudowany i nastawiony na obsługę Skarbu Śląskiego i ciężkiego przemysłu, które to czynniki inwestowały w budownictwie co najmniej dziesiątki milionów.

Tymczasem ogólny kryzys gospodarezy spowodował, że od r. 1930 ciężki przemysł zaprzestał inwestować w budownictwie, Skarb Śląski natomiast zaczął zmniejszać swój budżet budowlany tak że, w r. b. ograniczył go zaledwie do sumy 1,600.000 zł.

Systematyczny spadek cen od roku 1930. W lipcu b. r. wskaźnik wynosił jak w czerwcu 71,0.

Obok tych danych warto podkreślić, iż stan zatrudnienia w przemyśle budowlanym spadł niemal do połowy zatrudnienia z ubiegłego roku.

ZATRUDNIENIE W PRZEMYSŁE BUDOWLANYM

ROK	M i e s i ą c e					
	I	II	III	IV	V	VI
1931	9.089	7.820	8.350	14.235	17.387	18.974
1932	7.008	5.536	5.699	9.010	9.889	10.570

Tak więc bilans pierwszego półrocza roku bieżącego jest bezwzględnie ujemny i całkowicie potwierdza stan, w którym się ta gałąź przemysłu znalazła.

Przemysł budowlany i wogóle budownictwo rzucone zostało na pastwę żarłoczności kryzysu.

PORÓWNANIE PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ Z RUCHEM BUDOWLANYM

ROK	I kwartał		II kwartał	
	wskaźnik ogólny produkcji przemysłowej	wskaźnik ruchu budowlanego	wskaźnik ogólny produkcji przemysłowej	wskaźnik ruchu budowlanego
1930	86,2	78,9	80,5	64,5
1931	72,9	41,2	72,0	48,3
1932	52,2	26,1	54,5	33,0

Jak widać z powyższego ogólny wskaźnik produkcji przemysłowej wykazuje mniejsze załamanie od wskaźnika ruchu budowlanego.

Sytuacja w budownictwie jest więc specjalnie ciężka, mimo specyficznego charakteru ruchu budowlanego, który ma niezmierny wpływ na całokształt życia gospodarczego.

Staly i przyspieszony spadek konjunktury w budownictwie, któremu towarzyszy zanik jakiegokolwiek inicjatywy może być zatrzymany jedynie przez impuls zewnętrzny.

Impulsem tym obok poprawy sytuacji gospodarczej musi być poruszenie z martwego punktu szeregu zagadnień, posiadających pierwszorzędne znaczenie już nie tylko dla samego przemysłu budowlanego, ale dla całego życia gospodarczego.

Obecne rozmiary ruchu budowlanego nie mogą trwać bez katastrofalnych skutków dla rynku pracy i całych gałęzi życia przez czas dłuższy.

Ruch prywatny budowlany w poprzednich latach prawie na Śląsku nie istniał. Nie pozwoliła się mu rozwinąć szeroko zakrojona akcja budowy mieszkań prowadzona przez Skarb Śląski, ciężki przemysł i Zakł. Ubez. Społecznych w Król.-Hucie.

Po zamarcu głównych motorów ruchu budowlanego, ceny w przemyśle budowlanym spadły i zdawałoby się, że wobec powstania przychylnych warunków, rozpocznie się ożywiony ruch prywatnie budowlany. Tymczasem ludność Śląska, która w większej części składa się z robotników i urzędników, nie posiada na to odpowiednich kapitałów. Gdyby jednak nawet potrzebne kapitały się znalazły to i tak

ruch prywatnie budowlany nie zapełniłby nawet w części luki, która powstała w przemyśle bud. po wycofaniu się z akcji Skarbu Śląskiego i ciężkiego przemysłu. Nasylenie bowiem rynku pracy w poprzednich latach i wolność pracy zawodowej, przyczyniła się do tego że, na Śląsku powstało około 170 rejestrowanych przedsiębiorstw budowlanych i przeszło 200 nierejestrowanych. Tymczasem wedle ostatniego spisu ludności, posiada Śląsk niewiele więcej ponad 1,300.000 mieszkańców. Przyjmując cztery osoby na jedną rodzinę wypada, że Śląsk jest zamieszkały przez około 350 tysięcy rodzin, czyli na jednego wykonawcę przypada zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych około 1000 rodzin. Głód jednak mieszkaniowy, który istniał przed kilku laty został w większej części zaspokojony przez akcję budowy mieszkań, prowadzoną przez wyżej wspomniane instytucje. Ruch więc prywatny przy możliwie największym ożywieniu nie może dać zatrudnienia istniejącym firmom.

W b. r. na tak wielką ilość wykonawców oddały poszczególne instytucje do wykonania *nowych budowli* za kwotę nieprzekraczającą 5,000.000 zł. na *wykończenie* rozpoczętych już w poprzednich latach budynków 4,500.000 zł. i *remontów* za 500.000 zł. Przy wyżej wymienionych pracach znalazło zatrudnienie 28 przedsiębiorstw bud. reszta pozostaje bez pracy i bez widoków na przyszłość.

W innych warunkach podobne ograniczenie rynku pracy byłoby dobrodziejstwem dla przemysłu budowlanego. Niezdrowe jednostki odpadłyby, pozostałe natomiast byłyby zdrowe. W obecnych jednak warunkach dzieje się przeciwnie. Odpowiednio przygotowane warsztaty pracy zalamują się i nikną, a pozostają nie mające nic do stracenia i nie placące swoich zobowiązań. Do tego stanu doprowadziły same instytucje, które w chęci budowania tanio oddawały prawie zawsze do wykonywania budowy najtaniej oferującym, bez względu na realność ofert. Zestawienie wykonane przez Urząd Skarbowy, przedstawiające firmy budowlane, nie placące podatków, wykazało, że są to wszystkie te firmy, które oferowały zawsze najtaniej i wykazało zarazem, że wszystkie tak tanio oddawane do wykonania budowy, były dla tych instytucyj nie zyskiem lecz stratą. Niestety, doświadczenie to nie zostało wykorzystane i błąd poprzedni popełniła jedna z instytucyj w ostatnich miesiącach przy przetargu, oddając budowę do wykonania daleko poniżej rzeczywistych kosztów budowy.

Trudna sytuacja przedsiębiorstw bud., powiększa się jeszcze bardziej przez fakt, że w ostatnich czasach powstaje na Śląsku cały szereg akordantów, rekrutujących się z bezrobotnych podmajstrzych, którzy wychylają roboty budowlane w szczególności prywatne i wykonują je za połowę ceny. Żaden z tych akordantów nie płaci podatków i świadczeń socjalnych, omija obowiązujące stawki robocizny, placąc robotnikom dowolne stawki. Związki pracodawców wezwwały związki robotników do wspólnego tepienia tego niezdrowego stanu. Niestety, akcja ta nie odniosła skutku i nie znalazła nigdzie poparcia ze względu na katastrofalny stan bezrobocia i doprowadziła nawet do tego, że część przedsiębiorców sama korzysta z tych akordantów, zyskując w ten sposób tańszą robocizną i nie płaci świadczeń od robót, oddanych w przedsiębiorstwo.

PRZETARGI NA ŚLĄSKU.

(T) W ostatnich trzech miesiącach Dyr. Pocz. i Tel. w Katowicach rozpiła przetargi na wykonanie urzędów pocztowo-telegraf. w czterech miejscowościach na Śląsku. Warunki przetargów określały, iż o roboty ubiegać się mogą tylko firmy inżynierskie. Dyrekcja Pocz. i Tel. rozpatrzyła jednak oferty i firm innych, które do przetargu stanęły i w dwu wypadkach nawet oddała im budowy do wykonania.

Z wymienionych przetargów jeden miał być wykonany na podstawie ślepego kosztorysu, trzy natomiast na podstawie planów i opisu budowy za ceny ryczałtowe. Dostarczone plany i opis budowy były dostatecznie jasne. Przy pierwszym przetargu na sumę ryczałtową trzy firmy popełniły błąd i nie zadaly sobie trudu opracowania kosztorysów, wstawiając sumę ryczałtową na podstawie przybliżonej oceny nieopartej na kalkulacji. Gdy średni koszt 1 m³ na podstawie opracowanego kosztorysu wynosił na budowę w Mikołowie 63.— zł., to firma, najtaniej oferująca przyjęła go na 43.— zł., a bezpośrednio wyższa na 45.— zł. Przy drugim przetargu na Szopienice średni koszt 1 m³ na podstawie kosztorysu wynosił 46.— zł., gdy jedna z tych uprzednio tanich firm, nauczona widać przykładem poprzedniej oferty, przyjęła go na 62.— zł.

WYNIK PRZETARGU

na rozbudowę urzędu pocztowo-telegraficznego w Katowicach na podstawie ślepego kosztorysu z dnia 24 czerwca 1932 r.

	F I R M A	Zł.
1	Ociepka Stefan — Katowice	330.620.—
2	Gór. Tow. Przem. — Król. Huta	335.569.—
3	Karol Korn — Katowice	350.076.—
4	Kabus Ryszard — Katowice	359.067.—
5	Piechulek Jan — Katowice	359.117.—
6	„Terra“ — Katowice	359.985.—
7	„Fundament“ — Cieszyn	362.173.—
8	Inż. Turzański — Katowice	362.915.—
9	Marcinkowski — Tarn.-Góry	363.203.—
10	Mikołajec — Żory	367.017.—
11	„Fundament“ — Pszczyna	367.954.—
12	Gór. Tow. Techn. — Katowice	371.918.—
13	Niedziela — Niedobczyce	373.286.—
14	Jüttner i Bolek — Bielsko	373.706.—
15	Lassek — Katowice	383.770.—
16	Globisz — Król.-Huta	386.335.—
17	Golasowski — Mysłowice	413.507.—
18	Inż. Kłoś — Sosnowiec	424.100.—
19	„Żelbeton“ — Katowice	479.484.—
20	Dębiński — Katowice	558.423.—

Budowę otrzymała firma Korn Karol.

WYNIK PRZETARGU NA MIKOŁÓW

na budowę urzędu pocztowego 27 lipca 1932 r. za cenę ryczałtową.

	F I R M A	Zł.
1	Jüttner i Bolek — Bielsko	229.800.—
2	Marcinkowski — Tarn.-Góry	240.000.—
3	Globisz — Król.-Huta	270.000.—
4	Gór. Tow. Przem. Bud. — Król.-Huta	295.000.—
5	Hajduk — Mikołów	296.944.—
6	Grzesik — Rybnik	322.000.—
7	„Terra“ — Katowice	326.000.—
8	Niedziela — Niedobczyce	327.000.—
9	Piechulek — Katowice	332.944.—
10	Korn Karol — Katowice	333.000.—
11	Stefan Ociepka — Katowice-Ligota	333.500.—
13	Lassek — Katowice	355.000.—
14	Fundament — Pszczyna	366.000.—
15	Musiół — Katowice	387.776.50

Budowę otrzymała firma Jüttner i Bolek.

WYNIK PRZETARGU

na budowę urzędu pocztowego w Szopienicach z dnia 12 sierpnia 1932 r. za cenę ryczałtową.

	F I R M A	Zł.
1	Gór. Tow. Przem. Bud. — Król.-Huta	258.300.—
2	Piechulek — Katowice	273.471.—
3	Ociepka Stefan — Katowice	280.000.—
4	Żelbeton — Katowice	280.000.—
5	Niedziela — Niedobczyce	281.500.—
6	„Terra“ — Katowice	294.000.—
7	Pawełek — Katowice	294.000.—
8	Korn Karol — Katowice	299.800.—
9	Globisz — Król.-Huta	300.000.—
10	Progress — Szopienice	303.000.—
11	Mikołajec — Żory	305.000.—
12	Inż. Turżański — Katowice	308.000.—
13	Fundament — Pszczyna	312.000.—
14	„Monier“ — Katowice	313.415.—
15	Lassek — Katowice	318.000.—
16	Golasowski — Mysłowice	320.000.—
17	Inż. Krygowski — Katowice	340.860.—
18	Szalsza — Katowice	342.000.—
19	Inż. dr. Kłoś — Sosnowiec	343.280.—
20	Klarner i Gruszczyński — Będzin	360.000.—
21	Marcinkowski — Tarn.-Góry	370.000.—

Budowę otrzymała firma Stefan Ociepka.

WYNIK PRZETARGU

na budowę urzędu pocztowego w Szarleju, z dnia 12 sierpnia 1932 r. za cenę ryczałtową.

	F I R M A	Zł.
1	Marcinkowski — Tarn.-Góry	67.000.—
2	Korn Karol — Katowice	75.500.—
3	Inż. E. Turżański — Katowice	77.000.—
4	Ociepka St. — Katowice	80.000.—
5	„Terra“ — Katowice	82.000.—
6	Getete — Katowice	82.000.—
7	Wochnik — Mikołów	110.000.—

Budowę otrzymała firma Karol Korn.

GDYNIA.

BUDOWA MAGAZYNU TRANZYTOWEGO W GDYNI.

Na nabrzeżu Francuskim, przeznaczonem w projekcie portu dla ruchu pasażerskiego, transoceanicznego, rozpoczęto w ubiegłym miesiącu budowę części towarowej t. zw. magazynu tranzytowego, przeznaczonego na składowanie owoców i wogóle cennej drobnicy, przewożonej na statkach mieszanych pasażersko-towarowych. Magazyn ten, konstrukcji ramowej żelbetowej o dwóch kondygnacjach wysokości 5,70 i 5,00 m, posiada w planie wymiary 120,00×36,60 m; przykryty jest sklepieniami łukowymi żelbetowymi syst. patent. „Zeiss-Dywidag“ o wymiarach: rozpiętość sklepienia — 12 m, wysokość — 2 m, długość 32,60 m, grubość — 8 cm. Ze względu na magazynowanie owoców magazyn podgrzewany będzie w okresie zimowym do +5° C. Budowa części pasażerskiej rozpoczęta zostanie prawdopodobnie na wiosnę roku przyszłego. Roboty wykonywa firma „Tri“.

BUDOWA KOŚCIOŁA GARNIZONOWEGO MARYNARKI WOJENNEJ.

W Oksywiu, na terenie portu wojennego, projektowana jest budowa kościoła garnizonowego; w tym celu zawiązał się komitet pod przewodnictwem dowódcy floty komandora Unruha. Szkicowy projekt wykonał prof. Lalewicz. Kościół zaprojektowany został w stylu wybitnie nowoczesnym, o konstrukcji żelbetowej i dość znacznych rozmiarach, a mianowicie: długość — 38 m, szerokość — 16,5 m, wysokość nawy głównej 21 m. Komitet robi wszelkie starania, by rozpocząć budowę jeszcze w bieżącym sezonie budowlanym.

KRAKÓW.

(Tb) Z większych budowli projektowane jest rozpoczęcie w roku bieżącym budowy gimnazjum żeńskiego w Krakowie o objętości około 17.000 m³. Koszta tej budowy mają być pokryte nie z kredytów państwowych, lecz z funduszków, płynących z opłat szkolnych.

WILNO.

(Gr) Zgodnie z zasięgniętymi informacjami, robót większych żadna z instytucyj już nie przewiduje. Robót prywatnych wcale niema. Poza większą robotą — wykonaniem wzmocnienia portyku Katedry Wileńskiej, które otrzymała f. Lempicki z Sosnowca, kilku obiektami wojskowymi oraz wykańczanym obecnie gmachem Izby Handlowo-Przemysłowej — niema do odnotowania żadnych większych robót na terenie wileńskim.

Sezon przeszedł pod znakiem wprost niezrozumiałego spadku cen. Firmy większe pozwaliały wobec braku robót gorszych pracownikom, a oni potworzyli nowe spółki, przeważnie z niefachowcami i wspólnie partacząc, wykazują bezrobocie, zbijając ceny niżej kosztów porządnej roboty. Żeby zarobić przy tych absurdalnie niskich cenach, oddają roboty akordowo, płacąc np. 25 gr. za 1m² tynku czystego.

Pozatem firmy takie z natury rzeczy są mało uchwytnie dla urzędów podatkowych, więc mają szczególnie ułatwione warunki bytu. O jakości wykonania robót trudno jest nawet mówić. Urzędy, zlecające roboty, mając uszczuplone kredyty, z konieczności tolerują takie, według dosadnego określenia p. Pronaszko, klusownictwo w budownictwie.

SOSNOWIEC.

BUDOWA POCZTY W DĄBROWIE GÓRNICZEJ.

Δ Dyrekcja Poczty i Telegrafów w Krakowie rozpisala w polowie sierpnia b. r. przetarg na budowę gmachu Poczty w Dąbrowie Górniczej na dzień 5 września b. r. Jako podkłady ofertowe służyły plany oraz opis budowy. *Słępego kosztorysu nie było.* W przeciągu tych 3 tygodni zmuszony był więc oferent wypracować przedmiar, zebrać na miejscu budowy ceny materiałów i robocizny, na podstawie tych ostatnich skalkulować ceny dla każdej pozycji przedmiaru, wstawić je do przedmiaru i opracować kosztorys i to wszystko nie dla jakiegoś parterowego, czy też piętrowego budynku mieszkalnego, lecz dla gmachu publicznego, jakim jest Poczta.

Nie ulega wątpliwości, że rozpisywanie w ten sposób przetargów jest nie dość przemyślane i mało celowe. Naraża ono bowiem przedsiębiorców na duży wkład nieprodukcyjnej pracy, a wynik takiej rozprawy ofertowej jest conajmniej problematyczny. Do przetargu stanęło 14 oferentów. Jak z niżej podanego zestawienia wynika, wynosi różnica między najdroższą a najtańszą ofertą okragle 209.000 zł., czyli około 80% od sumy najwyższej, a przy-

jąwszy, że najtańszy oferent szedł do rozprawy bez zarobku, to należałoby przyjąć fakt nieprawdopodobny, że najdroższy chciał zarobić na tej budowie aż 80%, wiedząc, że jest to przetarg publiczny, nieograniczony, gdzie oprócz niego stanie do licytacji jeszcze cały szereg innych przedsiębiorców. Z tego wynika jasno, że błąd leży w sposobie rozpisania przetargu. Dyrekcja Poczty i Telegrafów ma osobny Oddział budowlany i bardziej celowem i dla instytucji zlecającej bezpieczniejszym i taniej byłoby przygotowanie przez nią dokładnych danych do przetargu.

Wyniki przetargu są następujące:

	F I R M A	Zł.
1	Heinzel - Kot, Bydgoszcz	253.000.—
2	Łazik, Katowice	294.000.—
3	Burzyński, Kraków, zł. 314.971 — 3 ⁰ / ₀ =	305.521.87
4	Kłoś, Warszawa—Sosnowiec	311.120.—
5	Luft i S-ka, Sosnowiec.	320.032.—
6	Uderski i S-ka, Kraków	338.810.—
7	Niedzielak, Niedobczyce	340.000.—
8	„Kafar“, Lwów	365.650.—
9	Wexner i Jakubowicz, Kraków	369.330.—
10	Grzonka, Katowice	370.000.—
11	„Spółnia Budowlana“, Kraków.	374.000.—
12	Brzeziński, Kraków.	377.745.06
13	Weinzieher, Będzin, zł. 431.330,91 — 4 ⁰ / ₀ =	414.077.67
14	Krzyżanowski W., Kraków	462.089.41

PRZETARG NA BUDOWĘ KOSZAR W PUŁAWACH.

	F I R M A	Zł.
1	Warszawska Spółdz. Budowl.	185.555.18
2	Budopol.	186.899.02
3	Trawers	191.964.32
4	Jan Weber	201.306.42
5	F. Kopkowicz	205.827.14
6	T. Czyżewski	201.455.12
7	Filanowicz i Suchowolski	207.398.49
8	O. Szretter	198.535.74
9	Zjedn. Tow. Techn. Budowl.	208.669.96
10	Białobrzegi i Hildt.	208.801.24
11	Podlecki i Słobodziński	220.241.15
12	Olański i Trojanowski	223.907.07
13	K. Strończyński i Cz. Bojarski	257.733.82
14	Rzeczkowski	245.115.80

PRZETARG NA BUDYNEK Nr 45 W CYTADELI w Warszawie

	F I R M A	Zł.
1	Zjedn. Tow. Tech. Budowl.	230.140.90
2	Filanowicz i Suchowolski	249.727.73
3	K. Storczewski	259.616.11
4	Podlecki i Słobodziński.	264.567.78
5	Jan Weber	284.133.52
6	Rozenberg i Szpigiel	284.626.91
7	O. Szretter	286.134.99
8	Wojnarowski i Świecki	287.948.84
9	Trawers.	299.607.12
10	Olański i Trojanowski	306.563.10
11	J. Wodzeński	310.540.46

PRZETARG NA ŁAZNIĘ I PRALNIĘ na Okęciu

	F I R M A	Zł.
1	A. Próchnicki	55.518.81
2	Olański i Trojanowski	60.614.73
3	Warsz. Tow. Techn. Budowlane	62.080.54
4	Spółdz. Zarobk. Prac. Umysł.	62.421.90
5	Wacław Trojanowski	78.072.74

Robotę powierzono firmie A. Próchnicki.

PRZETARG NA ODBUDOWĘ HANGARU Nr. 9 na Okęciu.

	F I R M A	Zł.
1	A. Próchnicki	220.287.00
2	Filanowicz i Suchowolski	224.580.08
3	Olański i Trojanowski	235.623.32
4	Warsz. Tow. Tech. Bud.	236.995.46
5	Raczyński	237.300.05
6	Górnośląskie Tow. Przem.	238.963.67
7	Szamborski	239.275.26
8	Zjedn. Tow. Inż. Bud.	239.499.09
9	Podlecki i Słobodziński.	242.348.43

WYNIKI PRZETARGU

na szkołę Rodziny Wojskowej na Żoliborzu F. K. W.
z dn. 1.IX 1932 r.

	F I R M A	Zł.
1	Skoraczewski i Olszewski	120.000
2	Brudnicki i Kalana	134.000
3	Warszawskie Przedz. Budowlane	152.000
4	J. Zieliński	153.000
5	Starczewski	158.000
6	Kopkowicz	159.000
7	Wojnarowski i Świecki	159.100
9	Strop	161.000
9	Pawlikowski	162.000
10	S-ka Zarob. Prac. Umysłowych	165.000
11	Warszawskie T-wo Techniczno-Budowl.	168.500
12	Konstruktor Warsz.	169.500
13	K. Janicki	170.000
14	Trawers	179.000
15	Zjednoczeni Inżynierowie	180.000
16	Piasecki i Chrzanowski	182.000
17	Szretter	189.000
18	Gdyńskie B. B. J.	197.000

Objętość budynku ± 4.700 m³.

Częściowo parterowy, część piętrowa o różnych wysokościach, dachy — drewniane kryte dachówką — i żelbetowe (pustkowe) z izolacją (celolitem śr. grub. 16 cm) kryte bitumina. Podłogi terrakota i klepka, schody okładane dębem, także balustrady. Duża weranda i taras nad nią. Stolarszczyzna droga i drzwi dębowe lub sosnowe pod lakier bezbarwny. Okna gęsto dzielone stojakami i kimframami. Roboty zewnętrzne — bramy, furtki etc.

WYNIKI PRZETARGU

na robotę przy budowie Państwowego Gimnazjum im. Staszica
w Lublinie. — 16.VII.1932.

Wyprawy wewnętrzne, schody żelazne, parapety, ścianki systemu
Rabitz, oszklenie i kuchnie.

	F I R M A	Zł.
1	T. Czyżewski — Lublin	29.829.08
2	Tow. Bud. Nowicki.	30.586.70
3	Sp. Mistrzów Mur. — Lublin	31.813.50
4	Rozalski.	34.123.60
5	Tow. Bud. Szczepański — Lublin	35.160.40
6	Halicki	36.992.60
7	Białobrzęski i Hildt	38.947.40
8	Czepakowski.	40.366.12
9	Inż. Sztern — Warszawa	41.985.80
10	Architekt — Lublin	42.568.08

Od Dyrekcji Zakładu Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych
otrzymaliśmy sumy ofert złożonych na przetargu w dniu 25.VII
1932 r. po sprawdzeniu arytmetycznym.

Ponieważ te sumy różnią się nieco od podanych w „Przeglądzie“
(Nr. 6/32, str. 143), podajemy je zatem ponownie:

	F I R M A	Zł.
1	„Konstruktor“	1.120.312.54
2	„Społ. Tow. Budowlane“	1.126.954.72
3	„Paweł Hołc i S-ka“	1.127.751.75
4	„Warsz. Przeds. Budowlane“	1.144.456.30
5	„Wojnarowski i Świecki“	1.146.280.17
6	„Filleborn i Szyndler“	1.161.881.91
7	„Reinberg i Spiegel“	1.162.744.08
8	„Pronaszko i Sobieszek“	1.165.750.12
9	„Trawers“	1.165.874.26
10	„Gdyńskie Biuro Budowlane“	1.176.479.52
11	„Sosonko i Wojciechowski“	1.192.029.26
12	Inż. K. Janicki	1.193.307.46
13	„Warsz. S-ka Budowlana“	1.200.667.16
14	Zjednoczeni Inżynierowie	1.201.282.88
15	Inż. Fr. Skąpski i S-ka	1.202.375.49
16	Franciszek Roth	1.214.310.86
17	Inż. S. Singer	1.218.828.65
18	Wł. Wrzosek	1.256.550.86
19	Zespół Inżynierów w W-wie	1.258.767.28
20	Fr. Sokołowski	1.269.377.79
21	Inż. Jan Weber.	1.296.307.57
22	T. Czosnowski i S-ka	1.414.006.26
23	Społ. T-wo Bud. i Meljor.	1.604.474.84

PRZETARG NA BUDOWĘ HALI

dla warsztatów amunicyjnych Nr. 1 w Warszawie, 2.VIII.1932.
Hala z dachem pilastym.

F I R M Y	Zł.
Stoleczne Tow. Budowlane	749,000.—
Stronczyński i Bojarski	707,000.—
Warszawska Spółka Budowlana	692,000.—
Spółka Inżynierów Meljoracji	642,000.—

TRZECI PRZETARG

na remont kapit. lewego skrzydła Sztabu Głównego
w Warszawie, 25.VIII 1932 r.

	F I R M A	Zł.
1	Starczewski	582.000
2	Filanowicz i Suchowolski	586.000
3	Gruca i Słabczyński	597.000
4	Zjednoczeni Inżynierowie	598.000
5	Szretter	608.000
6	Goldgran	617.000
7	Reinberg i Szpigiel	622.000
8	Roth	642.000
9	Podlecki i Słobodziński	645.000
10	Trawers	708.000
11	Próchnicki	842.000
12	Singer	990.000

PRZETARG NA PRZEBUDOWĘ SĄDU OKRĘGOWEGO
w Warszawie.

(Wydz. Rob. Publ. Komisarjatu Rządu), 26.VIII 1932 r.

	F I R M A	Zł.
1	Brudnicki-Katana	39.739
2	Piasecki i Chrzanowski	49.648
3	Białobrzęski i Hildt	53.463
4	Niedbalski	55.884
5	Walenci	58.753
6	Fr. Roth	59.994
7	Jakubowski Stanisław	61.859
8	Czosnowski	61.280
9	Trawers	67.972
10	Świerczyński Leon	68.123
11	Rogaczewski i Szulakiewicz	76.157
12	Szeliga Marjan	76.480

WYNIKI PRZETARGU F. K. W.

na dom Dowództwa Manewrowego w Rembertowie
z dn. 9.VIII 1932 r.

	F I R M A	Zł.
1	Zespół Inżynierów	137.400.—
2	Reinberg i Szpigiel	144.000.—
3	Singer	146.000.—
4	Trawers	146.400.—
5	Filanowicz i Suchowolski	148.500.—
6	Skoraczewski i Olszewski	150.000.—
7	Gdyńskie Biuro Inż. Bud.	155.500.—
8	Zjednoczeni Inżynierowie	158.000.—
9	Pawlikowski	160.000.—
10	Landau	161.000.—
11	Warsz. S-ka Budowlana	166.000.—
12	Zieliński	170.000.—
13	Szretter	171.000.—
14	Kopkiewicz	179.400.—
15	Piżmiński i S-ka	181.000.—
16	Brudnicki i Katana	191.100.—

Objętość budynku ± 4.900 m³.

1-o piętrowy — wykończenie proste, gdyż większą część zaj-
muje arena i kasyno żołnierskie, podłogi — sosnowe, dach
drewniany kryty bitumina.

KURS OFICJALNY PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH, PRZYJMOWANYCH JAKO WADJA I KAUCJE

Według obwieszczenia Ministra Skarbu z dnia 15 marca 1932 r. (Monitor Polski Nr. 76) ustalającego kurs, podług którego mogą być przyjmowane papiery wartościowe przez władze i urzędy państwowe, jako wadja przy przetargach, oraz kaucje na zabezpieczenie wszelkiego rodzaju umów lub zaliczek, wypłacanych na dostawę i roboty rządowe, jak również na zabezpieczenie udzielanych przez Skarb Państwa kredytów akcyjnych, celnych i transportowych.

Termin płatności kuponu	N A Z W A P A P I E R U	Wartość nominalna	Wartość depoz. w złotych
<i>A. Państwowe papiery procentowe:</i>			
1/IV i 1/X 1/II i 1/VIII	6% pożycz. dolarowa z 1920 r. (Dz. U. R. P. z 1919 r. Nr. 29, poz. 252)	dol. 100	500.—
	10% pożycz. kolejowa Serja I (Dz. U. R. P. z 1924 r. Nr. 5, poz. 40 oraz Dz. U. R. P. z 1924 r. Nr. 83, poz. 798)	fr. zł. 100	140.—
2/I i 1/VII	5% pożycz. konwersyjna z 1924 r. (Dz. U. R. P. z 1924 r. Nr. 27, poz. 274)	zł. 100	35.—
2/I i 1/VII	5% konwersyjna pożycz. kolejowa z 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 509 z 1926 r.)	zł. 100	30.—
1/II i 1/VIII	4% obligacje Serji III premj. pożyczki dolarowej (Dz. U. R. P. z 1930 r. Nr. 10, poz. 66)	dol. 5	40.—
15/X i 15/IV	7% pożycz. stabilizacyjna z 1927 r. (Dz. U. R. P. z 1927 r. Nr. 88, poz. 789)	dol. 100	450.—
1/IV i 1/X	4% premjowa pożycz. inwestycyjna (Dz. U. R. P. Nr. 14, poz. 99 z 1928 r.)	£ 100	2.180.—
1/V i 1/XI	7% pożycz. w lirach z 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 25, poz. 257)	Lir. 100	80.—
1/I i 1/VII	8% pożycz. dolarowa z 1925 r. (Dillon) (Dz. U. R. P. Nr. 22, poz. 154)	dol. 100	35.—
1/II i 1/VIII	3% premj. pożycz. budowl. Serja I (Dz. U. R. P. Nr. 23, poz. 232 z 1929 r.)	dol. 100	500.—
1/VI i 1/XIII	5% państw. renta ziemiska Serja I (Dz. U. R. P. Nr. 8, poz. 58 z 1928 r.)	zł. w zł. 50	30.—
		zł. w zł. 100	45.—
<i>B. Listy zastawne i obligacje państwowych instytucji kredytowych:</i>			
30/VI i 31/XII	8% listy zastawne B. G. K., opiewające na złote w zlocie	zł. w zł.*) 100	125.—
1/IV i 1/X	8% obligacje komunalne B. G. K., opiewające na zł. w zlocie, wzgl. franki szw., dolary, funty szterl., lub floreny holenderskie	zł. w zł.*) 100	125.—
1/IV i 1/X	7% obligacje komunalne B. G. K., opiewające na zł. w zlocie, wzgl. franki szw., franki francuskie, dolary, funty szterl. lub floreny holenderskie	zł. w zł. 100	65.—
30/VI i 31/XII	7% listy zastawne B. G. K.	zł. w zł. 100	65.—
1/IV i 1/X	7 1/2% obligacje bankowe B. G. K., opiewające na zł. w zlocie, wzgl. franki szw., dolary, funty szterl. lub floreny holenderskie	zł. w zł. 100	70.—
30/VI i 31/XII	8% obligacje budowlane B. G. K.	zł. w zł. 100	72.—
1/IV i 1/X	7% gwarantowane złote amortyzowane obligacje komunalne dolarowe B. G. K. z 1928 r.	dol. 100	585.—
30/VI i 31/XII	4 1/2% listy zastawne b. Banku Krajowego, przejęte i skonwertowane przez B. G. K. na złote	zł. 100	35.—
30/VI i 31/XII	4% listy zastawne b. Banku Krajowego, przejęte i skonwertowane przez B. G. K. na złote	zł. 100	32.—
1/IV i 1/X	4 1/2% obligacje komunalne b. Banku Krajowego, przejęte i skonwertowane przez B. G. K. na złote	zł. 100	32.—
1/IV i 1/X	4% obligacje komunalne b. Banku Krajowego, przejęte i skonwertowane przez B. G. K. na złote	zł. 100	30.—
1/IV i 1/X	4% obligacje kolejowe b. Banku Krajowego, przejęte i skonwertowane przez B. G. K. na złote	zł. 100	27.—
2/I i 1/VII	8% listy zastawne Państw. Banku Rolnego Serji I i II	zł. w zł.*) 100	125.—
2/I i 1/VII	7% listy zastawne Państwowego Banku Rolnego	zł. w zł. 100	65.—
2/I i 1/VII	7% listy zastawne Państwowego Banku Rolnego Serji II	zł. w zł. 100	65.—
2/I i 1/VII	7% obligacje meljoracyjne Państw. Banku Rolnego, Serji bez numeru	zł. w zł. 100	65.—
2/I i 1/VII	7% obligacje meljoracyjne Państw. Banku Rolnego, Serji III	zł. w zł. 100	65.—
<i>C. Listy zastawne instytucji kredytowych prywatnych, gwarantowanych przez Skarb Państwa:</i>			
1/IV i 1/X	7% i 8% listy zastawne T-wa Kred. Przem. Polskiego (Dz. U. R. P. Nr. 112, poz. 737 z 1920 r.)	£ 1	20.—
<i>D. Listy zastawne i obligacje krajowych Towarzystw kredytu długoterminowego za zabezpieczeniem prawnym (pupilarnem), w rozumieniu p. 4, art. 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 15.II 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 17, poz. 141).</i>			
E. Akcje Banku Polskiego		zł. 100	80.—

Papiery wartościowe, przyjmowane jako wadja i kaucje, winny być zaopatrzone w bieżący kupon.

*) Złote, parytetu określonego w art. 1 rozporz. Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 7 poz. 65).

RYNEK MATERJAŁOWY

Z RYNKU DRZEWNIEGO.

Na rynku drzewa sytuacja pod względem cen i popytu nie uległa większym zmianom. Zdaje się jednak, iż ceny osiągnęły już swą granicę dolną, a nawet w ostatnich dniach poszły nieco w górę.

Bydgoszcz: ceny orientacyjne za m^3 w złotych fraeco wagon stacja załadowcza:

sosnowy materiał odziomkowy, sortowanie eksportowe	80
boki bezszęczne, towar eksportowy obrzynany	70
towar z kłoców środkowych, sortowanie eksportowe	55
belki, drewno budowlane	44
kantówka	40
szalówka, zależnie od wymiarów	20—30

Lublin: notowania Komisji Cennikowej Drzewnej przy Izbie Przem.-Handl. za $1 m^3$ loco wagon stacja załadowcza:

kłoc sosnowy tartaczny, zależnie od średnicy	10—18
podkłady sosnowe krajowe typ I	2.60
podkłady sosnowe krajowe typ II	2.34
kantówka sosnowa ciosana	22—25
stolarka dąb	80—90
stolarka sosna	60—70
deski sosnowe budowlane obrzynane:	
$\frac{3}{4}$ "	25—30
1"	32—36
18—24 cm	40—45
kantówka sosnowa obrzynana dług. 3—6 m:	
10—18 cm	35—37
18—24 cm	40—45

Lwów: Notowania Komisji Cennikowej Drzewnej loco wagon stacja załadowcza za $1 m^3$:

deski i brusy sosnowe długości 3—6 m:	
szerokość 10 cm i wyżej, grubość 33 mm i wyżej	35
szerokość 10 cm i wyżej, grubość do 26 mm	32
szerokość 16 cm i wyżej, grubość 33 mm i wyżej	38
deski stolarskie	65
deski podłogowe	62

Pińsk: ceny orientacyjne za $1 m^3$ loco wagon stacja załadowcza:

kłoc sosnowy tartaczny 20—25 cm	10—12
podkłady dębowe I typ (za sztukę)	5—6
podkłady sosnowe normalnotorowe (za sztukę)	2.3—2.5
deski podłogowe	53—62
deski budowlane	30—42
belki wymiarowe	53—65
kantówka	38—43
łaty	40—46

Poznań: ceny orientacyjne za $1 m^3$ loco wagon stacja załadowcza:

dłużycie sosnowe	16
deski sosnowe obrzynane 3—6 m	55—60
deski sosnowe obrzynane 2—6 m (szalówka):	
grub. 20 mm	35
grub. 13 mm	38
deski stolarskie	75—85
kantówka wymiarowa 3—6 m	48

kantówka wymiarowa 6—8 m	52
belki 3—6 m	54
belki powyżej 6 m	60
deski podłogowe I kl.	95
deski podłogowe II kl.	75

Warszawa: ceny orientacyjne w-g notowań Zrzeszenia Przemysłu i Handlu Drzewnego za sierpień, za $1 m^3$ loco wagon stacja załadowcza 200—300 km od Warszawy:

dłużycie sosnowe	16
ślupy telegraficzne	20
deski ciesielskie niesortowane:	
obrzynane 20 mm	25
obrzynane 25 mm	26
obrzynane grubsze	33
półczyste 20 mm	20
półczyste 25 mm	23
półczyste grubsze	25
deski stolarskie	60
kantówka ciosana	27
kantówka rżnięta	38

Ceny hurtowe w-g notowań firmy Feliks Wierciński w ładunkach wagonowych loco wagon stacja załadowcza za $1 m^3$:

deski obrzynane $\frac{3}{4}$ " i 1" grub.	zl. 35.—
deski obrzynane $1\frac{1}{4}$ " i $1\frac{1}{2}$ " grub.	zl. 42.—
deski obrzynane 2" i grubsze	zl. 48.—
deski i bale stolarskie	od zl. 75.— do zl. 85.—
kantówki rżnięte jak idą	zl. 47.—
kantówki ciosane jak idą	zl. 35.—
deski podłogowe i karnesowane	od zl. 55.— do zl. 75.—
łaty	zl. 55.—
debrina	od zl. 95.— do zl. 120.—

CENY SZKŁA I ARTYKUŁÓW SZKLANYCH (WG. NOTOWAŃ FIRMY F. SZYMAŃSKI PL. NAPOLEONA 3) LOCO BUDOWA:

- 1) szkło okienne lagrowe gr. 2 mm $4/4$, wym. 220 cm. sumowane, przykrajane na żadaną miarę w gatunku A zl. 4.50, w gatunku zaś B zl. 4.— za $1 m^2$;
  - 2) szkło okienne lagrowe gr. 3 mm $6/4$ do 162 cm. sumowane, przykrajane na miarę zl. 9.—;
  - 3) szkło prasowane białe gr. 3—4 mm zl. 11.—;
  - 4) szkło matowe gr. 2 mm zl. 11.—;
  - 5) szkło zbrojone gr. 6 mm zl. 20.—
  - 6) szkło surowe i prążkowane gr. 6 mm zl. 12.50;
  - 7) płytki opalowe białe gr. 6 mm do wykładania ścian o wym. 30×40 cm i 25×25 cm. zl. 24.—;
  - 8) szkło opalowe białe na parapety gr. 10 mm przykrajane na miarę i oszlifowane zl. 32.—.
- Ceny powyższego szkła rozumieją się za $1 m^2$ przykrajany na żadaną miarę.
- 9) dachówka szklana, karpiówka gładka zl. 2.20 za 1 szt.
  - 10) dachówka szklana felcowana zl. 3.10 za 1 szt.
  - 11) posadzka szklana wym. 20×20 cm. zl. 2.00 za 1 szt.
  - 12) posadzka szklana wym. 15×15 cm. zl. 1.80 za 1 szt.
  - 13) cegła szklana korytkowa $\frac{1}{1}$ (cała) zl. 2.50 za 1 szt.
  - 14) cegła szklana korytkowa $\frac{1}{2}$ (półówki) zl. 1.20 za 1 szt.
  - 15) cegła szklana pustaki $\frac{1}{1}$ (cała) zl. 1.70 za 1 szt.
  - 16) cegła szklana pustaki $\frac{1}{2}$ (półówki) zl. 1.15 za 1 szt.
  - 17) sufitówki szklane o wym. 15×15 cm. zl. 1.05 za 1 szt.
  - 18) sufitówki szklane stożkowe szlifowane zl. 1.70 za 1 szt.

TARYFA KOLEJOWA.

W dalszym ciągu poza ogłoszonymi w zeszycie 7/32 taryfami wyjątkowymi podajemy wyciąg z taryfy normalnej w odniesieniu do materiałów budowlanych.

A. Klasyfikacja towarów do taryfy normalnej.

217. Kamienie budowlane, oprócz oddzielnie wymienionych:	
a) zgruba obtłuczone w kształcie bloków i płyt bez obciosania i opiłowania	15
b) obrobione bloki ciosowe i płyty, słupy i t. p. z powierzchniami opiłowanymi lub obciosanymi, oprócz oddzielnie wymienionych	14
c) obrzeża (krawężniki) w blokach obrobionych, jako to: granitowe, kwarcytowe, piaskowcowe, proste lub łukowe i wjazdowe	12
d) szlifowane, polerowane	12
e) stopnie na schody	14
f) płyty, krawężniki na chodniki i kostka kamienna, brukowa, gruba	14
g) kostki kamienne drobne (półkostki brukowe)	15
h) rzeźby budowlane	8
218. Marmury, alabaster budowlany, serpentyn, labradoryt, porfir:	
a) w blokach i płytach zgrubsza obtłuczonych, bez obciosania i opiłowania	12
b) w blokach i płytach z powierzchni opiłowanymi lub obciosanymi	11
c) w blokach i płytach z powierzchniami szlifowanymi i polerowanymi	9
929. Wyroby ciesielskie, jako to: balustrady, schody, poręcze do balustrad, drabiny, skrzynie, także z okuciami, ogrodzenia w przęsłach — wszystko heblowane, gruntowane lub impregnowane z drzewa wymienionego w pozycji 901	9
930. Wyroby, wymienione w pozycji 929, malowane lub politurowane	6
931. Baraki i domki składane drewniane w stanie rozebranym	3
933. Wyroby stolarskie budowlane z drzewa, wymienionego w pozycji 901: futryny drzwiowe i okienne, drzwi pełne i do oszklenia, szpalety drzwiowe, okna, parapety, okładziny, okiennice, ścianki przedziałowe pełne i do oszklenia, bramy, boazerje i wyłogi sufitowe — wszystko z okuciem lub bez okucia, także gruntowane lub impregnowane, jednak niemalowane, niepoliturowane	9
934. Wyroby, wymienione w pozycji 933, malowane lub politurowane	6
956. Tafle (płyty) posadzkowe klejowe nieformierowane z rodzaju drzewa, wymienionego w pozycji 901	6

1008. Tektura dachowa (papa):	
a) surowa ze szmat z dodatkiem innych materiałów w rolach, ściągniętych sznurkiem, drutem lub obręczami	12
b) asfaltowana lub smołowana, nieposypana piaskiem lub żwirem	12
c) asfaltowana lub smołowana, posypana piaskiem lub żwirem	12
1120. Cegły okładzinowe (licówka) z gliny zwykłej nieogniotrwałej, także szkliwione (glazurowane), także łupane lub rozcinane o nieczworokątnej formie wraz z przynależnymi kształtkami	14
1121. Płyty (flizy, tafle) z gliny zwykłej, nieogniotrwałej, także szkliwione (glazurowane), także łupane lub rozcinane, także dziurkowane wraz z należącymi do nich listwami, żłóbkami i narożnikami	13
1165. Szkło prasowane do celów technicznych — budowlanych:	
płyty i płytki do wykładania ścian: białe i kolorowe, cegła szklana, dachówka szklana, płytki i płyty do podłóg, izolatory	8
1205. Blachy i płyty żelazne i stalowe następujące:	
a) czarne, nieobrobione o grubości 5 mm i większej, także opatrzone dziurami na nity, bolce i śruby, także żeberkowane, także gięte, także asfaltowane i smołowane lub farbowane dla zabezpieczenia od rdzy, jednak niepolerowane, niepokryte żadnymi metalami	9
b) te same o grubości poniżej 5 mm także oklejone papierem	8
c) specjalne dziurowane, faliste	7
d) polerowane, ocynkowane, ocynowane, nakładane ołowiem, blachy panwiowe na dachy	6
1206. Części żelazne nawierzchni kolejowej następujące:	
a) szyny, krzyżownice, przęsła torów kolei i kolejek wszelkiego typu, z wyjątkiem tramwajów, odbojnice, iglice, dziochy (krzyżownice), podkłady, ściągły torowe, łubki, łapki, płyty czopowe, hakowe, zaciskowe i podkładowe	12
b) szyny żłobkowe i krzyżownice, tudzież siodełka do nich, sprzęgła i inne dodatki szynowe	11
c) zwrotnice i ich części, koźły odbojowe, obrotnice, części składowe urządzeń sygnalizacyjnych	11
d) wszelkie inne oddzielnie niewymienione	9
1217. Drut ciągniony i walcowany o średnicy niżej 5 mm. następujący:	
a) żelazny i stalowy, także koleczasty, nieobrobiony, nielakierowany i niepokryty innymi metalami	9

Za odległość k.m.	6			7			8			9			11			12			14			15			16			17			B		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
1—10	81	77	76	76	73	71	72	68	67	68	65	63	59	56	54	56	52	50	47	44	42	44	40	39	40	36	35	40	36	31	51	47	46
41—50	165	146	138	153	136	128	142	126	119	136	119	110	114	98	91	110	91	83	93	74	68	88	69	60	78	61	54	78	61	48	95	76	68
91—100	270	231	215	250	214	200	230	197	184	222	186	169	184	151	137	177	140	124	149	112	99	142	104	88	125	91	77	125	91	67	150	112	95
191—200	459	385	355	423	356	328	388	326	301	375	308	274	308	247	221	292	194	146	246	176	153	235	164	134	202	142	116	202	142	98	208	169	139
291—300	626	521	480	578	481	443	529	441	406	512	416	368	419	332	295	386	293	251	325	229	197	311	214	172	256	183	148	266	183	124	326	226	183
391—400	773	641	589	712	591	543	652	541	497	631	511	451	516	407	359	461	347	296	388	271	231	371	253	202	317	217	173	317	217	145	414	283	227
491—500	899	744	682	828	686	628	757	627	575	734	592	521	599	471	415	515	387	329	433	301	256	415	282	221	349	257	190	349	237	155	446	304	243
591—600	1004	829	760	924	764	700	845	699	640	819	600	580	668	524	461	548	411	349	461	320	272	442	300	238	373	253	202	373	253	166	478	325	259

w groszach za 100 kg. a — do 5.000 kg, b — do 10.000 kg, c — do 15.000 kg.

B. TABELA OPŁAT NORMALNYCH

- b) żelazny i stalowy, także kolczasty, lakierowany, cynkowany, chemicznie miedziowany lub pokryty ołowiem 8
1218. Wyroby z drutu żelaznego i stalowego:
a) gwoździe, ćwieki, sztyfty, nity: niepokryte innymi metalami 6
1219. Wyroby ciężkie z żelaza i stali:
b) mosty i konstrukcje żelazne nitowane i spawane oraz ich części, maszty, słupy, belki i dźwigary nitowane, drzwi, okna, bramy, wrota, balustrady, barjery, parkany żelazne, konstrukcje dźwigów, przesuwnice i wieże szybowe, suwaki na węgiel, kominy, kowadła do młotów parowych, kotwice 8
1221. Siatka z blachy żelaznej jednolita 7
1233. Cynk walcowany (blacha), ciągniony, prasowany, falisty 6
1234. Drut cynkowy 6
1861. Rusztowania rozebrane, używane, drewniane, służące do budowy . . . . . B

STAN CEN ZASADNICZYCH ŻELAZA PRĘTOWEGO NA POSZCZEGÓLNYCH RYNKACH WEWNĘTRZNYCH

(początek maja, czerwiec i lipiec 1932 r.)

(w przeliczeniu na złote za 1000 kg w gatunku S. M.)

K R A J	maj	czerwiec	lipiec
Jugosławja (franco Belgrad)	518,30	516,33	507,43
Austria (loco Wiedeń) ¹⁾	427,09	427,09	427,09
Rumunja (loco Zakłady Resita)	405,08	404,32	405,08
Węgry	403,00	403,00	403,00
Czechosłowacja	355,86	356,40	356,13
Włochy (franco Genua)	345,38	343,50	340,50
Polska	315,00	315,00	315,00
U. S. A.	314,26	314,26	314,62
Niemcy: ²⁾ loco Oberhausen	244,65	243,32	244,94
„ Gliwice	302,31	300,67	302,67
Francja	221,13	221,38	220,82
Anglja	219,38	222,35	216,00
Belgja	132,29	128,44	124,10

¹⁾ Łącznie z podatkiem obrotowym.

²⁾ Po uwzględnieniu ulgi specjalnej w wysokości RM. 5,— za tonnę, stosowanej przez Stahlwerksverband przy wyłącznym pokrywaniu zapotrzebowania w jego zakładach.

ZAWIADOMIENIA I KOMUNIKATY FIRM.

W dniu 21-ym lipca 1932 roku powstała firma:

Komis i Agentura Drzewna

„FELIKS WIERCINSKI i S-KA“

Spółka z ogr. odp.

która na mocy umowy, zawartej z Naczelną Dyrekcją Lasów Państwowych, otrzymała zastępstwo sprzedaży materiałów drzewnych, produkowanych przez lasy państwowe dla rynku krajowego.

WILNO.

(Gr) CENY RYNKOWE MATERJAŁÓW(LOCO BUDOWA).

Drzewo. Tartaki są albo nieczynne, albo też pracują na jedną zmianę. Przygotowanego materiału na przetarcie w tartakach jest do 14 tys. fstm. Cen stałych niema, a ustalają się prawie każdorazowo w zależności od zamówienia.

Ceny orientacyjne:

deski półczyste do 30 zł,
deski obrzynane do 55 zł,
deski podłogowe bezszęczne wg zapotrzebowania szefostwa budownictwa do 95 zł,
kantówka różnych wymiarów do 50—55 zł,
stolarka zwykła do 75 zł,

deski dębowe do 135 zł,
dłuższe 21—22 zł.

Uwaga. Kupcy tłumaczą wyższą cenę względem cen warszawskich tem, że obecnie drzewo do Warszawy idzie z Wołynia, ponieważ tamtejsze Dyrekcje Lasów sprzedają materiał o 25% taniej niż Dyrekcja Wileńska.

Cegła. Cena w zależności od cegielni waha się od 55 do 65. Idą pertraktacje celem odrodzenia syndykatu i cena ma być ustalona na 65 zł. Przygotowano cegły do 2 milj.

Wapno miejscowe b. dobre od 0,80 do 1,00 zł. za 1 pud.

Piasek od 3 do 4 zł. w zależności od miejsca budowy.

Kamień do fundamentów od 6 do 9 zł.

Zwir od 4 do 5 zł.

Gлина 5 zł. za 1 m³.

RYNEK PRACY

CZEŚCIOWE UCHYLENIE W BELGII USTAWY O PRZEDŁUŻENIU DNIA PRACY W PRZEMYSŁE SEZONOWYM.

Ustawa belgijska z 14 czerwca 1921 roku i wydane w związku z nią w 1923 roku rozporządzenie pozwalające na zwiększenie w letnich miesiącach godzin pracy w przemyśle sezonowym, zostały ostatnio częściowo uchylone. Podajemy poniżej pełny tekst ostatniego rozporządzenia w tym przedmiocie, wydanego przez króla w dn. 16 lipca b. r.:

„Mając na uwadze ustawę z dn. 14 czerwca 1921 roku ustanawiającą ośmiogodzinny dzień i czterdziestoósmiogodzinny tydzień pracy,

Jak również rozporządzenie z dn. 26 czerwca 1923 r., ustanawiające specjalny porządek pracy w przemyśle budowlanym i robót publicznych, odnośnie art. 5 powołanej ustawy a w szczególności artykuły 1 i 2 wspomnianego rozporządzenia o następującem brzmieniu:

„Art. 1. W przemyśle budowlanym i robót publicznych, jak również w przemyśle kamieniołomów pod otwartem niebem, czas trwania faktycznego zatrudnienia personelu może przekraczać granice określone przez art. 2 ustawy z dn. 14 czerwca 1921 r., pod podwójnym warunkiem, nie przekraczania 10 godzin w ciągu dnia i średniej liczby 8 godzin dziennie w ciągu okresu od 1 listopada do 31 października roku następnego. Zarządza się to w celu odzyskania straconych godzin pracy z powodu warunków atmosferycznych.

„Art. 2. W tem co dotyczy przemysłu budowlanego, rozporządzenie to ma zastosowanie:

- 1-o przy robotach wykonywanych przez robotników ziemnych, murarzy, cementarzy, betonarzy, cieśli,

stolarzy, zdunów, brukarzy, kamieniarzy, malarzy budowlanych, szklarzy, dekarzy i ich pomoc:

- 2-o w przedsiębiorstwach robót publicznych jak również prywatnych robót lądowych i wodnych odmiennych od tych, które wchodzą w zakres przemysłu budowlanego.

Biorąc pod uwagę opinię wyrażoną uprzednio przez:

- 1-o delegatów ważniejszych ugrupowań przedsiębiorców i robotników zainteresowanych przemysłów;
- 2-o kompetentnych sekcji rady przemysłowej i pracy;
- 4-o naczelnej rady zdrowia publicznego;
- 4-o naczelnej rady pracy;
- 5-o naczelnej rady przemysłu i handlu;

W przekonaniu, że uchylony system był uzgodniony w chęci odzyskania straconych godzin pracy z powodu wpływów atmosferycznych i że ten sposób był jedynym środkiem pozwalającym na uchylenie niedogodności charakteru sezonowego omawianego przemysłu;

W przekonaniu następnie, że obecna sytuacja rynku pracy i bezrobocie wymagają zawieszenia czasowego tego systemu jako naturalnego środka na zwiększenie zatrudnienia lub conajmniej przedłużenia okresu pracy robotników jeszcze zatrudnionych, z wyjątkiem robót już rozpoczętych.

Sądząc nakoniec, że bezrobocie nie jest jednakowe w poszczególnych gałęziach korzystających z dobrodziejstw wymienionego wyżej rozporządzenia i że należy dać możność w poszczególnych wypadkach zastosowania jego przepisów.

Na propozycję Ministra Przemysłu, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych postanawiamy:

Art. 1. Rozporządzenie z dn. 26 czerwca 1923 r. ustanawiające specjalny system czasu pracy w przem. budowlanym i robót publicznych i t. p. zostaje zawieszona na okres, wygasający 1 listopada 1932 r.

Art. 2. Postanowienia omówionego rozporządzenia, są utrzymane w odniesieniu do robót będących w toku, a zleconych przed datą niniejszego rozporządzenia.

Art. 3. Postanowieniom zawieszonych rozporządzenia, mogą być w drodze rozporządzenia ministra przywrócona moc w odniesieniu do poszczególnych wypadków lub branż, w których odzyskania straconych godzin pracy nie mogłoby spowodować angażowania dodatkowych robotników.

Kierownictwa przedsiębiorstw winny w tej mierze przedkładać podania do Ministra Przemysłu, Pracy i Ubezpieczeń Społ., który poweźmie decyzję na podstawie raportów inspekcji pracy, lub głównej dyrekcji górnictwa.

Art. 4. Wykonanie niniejszego rozporządzenia powierza się Ministrowi i t. d.“.

Rozporządzenie niniejsze uchyla częściowo tylko, jak wynika z art. 2 i art. 3 moc przepisów poprzednich. Wydane one jest wobec trudnej sytuacji rynku pracy w Belgii niewątpliwie pod naciskiem czynników radykalnych.

Sama treść ostatnich postanowień wskazuje jednak, że przystąpiono w Belgii do zagadnienia z wyjątkową ostrożnością; wskazuje na to zarówno krótki czas, na który zawieszono ustawę, jak i nieobowiązywanie zawieszenia do robót prowadzonych na podstawie dawniej zawartych umów.

Wyrażnem jest, iż zawieszenie traktowane jest tylko przejściowo i że słuszność zawartych w zawieszonych przepisach nie straciła na aktualności.

WYSOKOŚĆ PŁAC ROBOTNICZYCH WE LWOWIE.

We Lwowie niema umowy zbiorowej od czasu strajku z 1927 roku. Po tym strajku zawarta była między pracodawcami i pracobiorcami ugoda, która nie jest dotychczas formalnie wypowiedziana. Dotyczyła ona wyłącznie maksymalnych i minimalnych

stawek płac robotniczych w przemyśle budowlanym. W okresie od 1927 roku kilkakrotnie ustalane były po obustronnym porozumieniu w Inspektoracie Pracy stawki płac.

W roku bieżącym ustalono wysokość płac jednostronnie, uchwałą Nadzw. Walnego Zgromadzenia Zw. Zawodowego Architektów i Budowniczych we Lwowie.

Cennik płac godzinowych jest następujący:

Murarz lub cieśla kwalifikowany (czeladnik)	maximum zł. 1.30
Murarz lub cieśla kwalifikowany (czeladnik)	minimum zł. 0.90
Pomocnik	maximum zł. 0.65
Pomocnik	minimum zł. 0.45
Kobieta lub chłopak	zł. 0.35
Koźlarz — za wyniesienie 1.000 sztuk cegieł z odległości do 35 m. do fundamentów, suterenu i parteru	zł. 2.60
za każde piętro dodaje się	zł. 1.30

WYSOKOŚĆ PŁAC ROBOTNICZYCH NA ŚLĄSKU.

Na mocy orzeczenia Komisji Pojednawczej i Arbitrażowej z dn. 8.III 1932 roku, której nadał moc obowiązującą Min. Pracy i Opieki Społecznej rozporządzeniem z dn. 25 maja b. r. ogłoszonym w Dz. U. Śl. Nr. 13 z dn. 30.V b. r. od dnia 11 marca b. r., obowiązują na Śląsku stawki płac w następującej wysokości:

A) Fachowcy budowlani:

1 a) murarz, cieśla I klasy	157
b) murarz, cieśla II klasy	147
c) murarz, cieśla III klasy	138
d) fachowiec betonowy	157
e) murarz szamotowy wraz z dodatkiem 5%	165

B) Robotnicy cementowi:

2) robotnik cementowy i samodzielny zginacz i zbrojarz	125
--	-----

C) Pomocnicy budowlani:

3) pomocnik murarski, betonowy, pomocnik zginacza i zbrojarza	100
---	-----

D) Zwykli robotnicy:

4 a) zwykły robotnik budowlany, placowy, ziemny ponad 19 lat	82
b) zwykły robotnik budowlany, placowy, ziemny ponad 18 lat	54
c) zwykły robotnik budowlany, placowy, ziemny ponad 17 lat	47
d) zwykły robotnik budowlany, placowy, ziemny ponad 16 lat	38
5) tragarz materiałów budowlanych	109

E) Maszyniści:

6 a) maszynista I klasy	157
b) maszynista II klasy	147
c) maszynista III klasy	95

F) Kobiety:

7) Kobiety otrzymują połowę zarobku kategorii D 4 a) do 4 d).

G) Posterunkowi:

8) Posterunkowy otrzymuje płacę kat. A 1 a), oraz dodatek 15% 181

PLACE ROBOTNICZE W PRZEMYSLE BUDOWLANYM W KRAKOWIE.

Od czasu zawarcia umowy w dn. 11 czerwca 1928 między reprezentantami Izby budowniczych i Cechu majstrów murarskich a Związkiem zawodowym robotników budowlanych w Krakowie, żadne nowe rozmowy na temat wysokości płac prowadzone nie były. Mimo to, życie okazało się silniejsze od ustalonych przez tę umowę norm i płace stosowane indywidualnie obniżyły się o około 20% w stosunku do przewidzianych w tej umowie.

W ten sposób można stwierdzić, że na terenie Krakowa panuje właściwy stan bezumowny, i że średnie stawki płacone indywidualnie wahają się dookoła następującego poziomu:

murarz wykwalifikowany I kat.	zł. 1.40
murarz wykwalifikowany II kat.	zł. 1.15
pomocnik niewykwalifikowany starszy	od zł. 0.45 do 0.65
pomocnik niewykwalifikowany młodszy	od zł. 0.35 do 0.45.

PLACE ROBOTNICZE W ŁODZI.

Na terenie Łodzi umowa zbiorowa nie istnieje. Stawki, płacone indywidualnie, wynoszą za godzinę mniej więcej:

murarz i cieśla	zł. 1.20
koźlarz	zł. 0.90
robotnik	zł. 0.60.

CENY ROBOCIZNY W POZNANIU.

Obowiązująca do dn. 31 grudnia 1932 roku umowa zbiorowa przewiduje stawki płac robotniczych.

Płaca godzinna.

1) Posterunkowy	1.80 zł.
2) Czładnik mularski i ciesielski I klasy	1.55 zł.
3) Czładnik mularski i ciesielski II klasy	1.40 zł.
4) Robotnik wykwalifikow. przy pracach cement.	1.55 zł.
5) Rob. zwyczajny przy pracach cement w 1 r.	0.80 zł.
Rob. zwyczajny przy pracach cement w 2 r.	0.85 zł.
Rob. zwyczajny przy pracach cement. po 2 lat.	0.90 zł.
6) Rob. zwyczajny przy noszeniu cegły i wapna	1.10 zł.
7) Robotnik zwyczajny przy urabianiu wapna	0.80 zł.
8) Rob. zwycz. przy pracach naziem. i podz. od 0.70 do 0.85	
0) Rob. zwycz. od 18—20 lat przy prac. naziem. i podz. od	0.50—0.60 zł.

USTAWY, ROZPORZĄDZENIA I ORZECZNICTWO SĄDOWE

PRZED WYMIAREM PODATKU DOCHODOWEGO ZA ROK PODATKOWY 1932.

Liczni płatnicy podatku dochodowego otrzymują obecnie wezwania do Urzędu Skarbowego dla złożenia wyjaśnień celem usunięcia nasuwających się wątpliwości

skarbowej wątpliwości, powstałych przy rozpatrywaniu zeznania o dochodzie, złożonego przez płatnika w terminie przepisowym. Otrzymanie takiego wezwania o nasuwających się wątpliwościach władzy podatkowej jest ściśle związane z wymiarem samego podatku, wysokość którego na podstawie zeznania płatnika

i materiału będącego w posiadaniu Urzędu Podatkowego określają i ustalają później Komisje Szacunkowe.

Wobec tego, że materiał urzędowy oraz zarówno wiadomości jakie w sprawie płatnika Urząd Skarbowy posiada, są często odmienne i różne od danych przytoczonych przez płatnika w zezna-

niu, władza podatkowa wzywa go do złożenia wyjaśnień i wyświelenia sprawy. W myśl bowiem ustawy o podatku dochodowym, nie wolno władzy skarbowej przyjąć do opodatkowania dochodu odmiennie od podanego w zeznaniu bez przedstawienia temu płatnikowi wątpliwości co do danych, przytoczonych w zeznaniu.

Złożenie przeto dokładnych wyjaśnień usuwających powstałe niedokładności jest dla płatnika wzwanego niezmiernie ważną okolicznością, której nie należy lekceważyć. W wypadku bowiem niedostarczenia władzy wymiarowej żadnej odpowiedzi lub złożenia wyjaśnień nieusuwających podanych wątpliwości, może urząd skarbowy dokonać ustalenia dochodu odmiennie od złożonego zeznania, opierając się na informacjach i materiale, będącym w posiadaniu władzy wymiarowej. Odkładanie przeto sprawy wyjaśnienia dochodu na później, często powoduje to, że płatnikowi takiemu zostaje ustalony dochód wysoki nie odpowiadający rzeczywistości, który dopiero w drodze odwoławczej po dłuższym okresie czasu, może być zmniejszony.

ZMIANY W FORMALNOŚCIACH ZGLASZANIA PRACOWNIKÓW UMYSŁOWYCH DO Z. U. P. U.

W dzienniku ustaw Rzecz. Pol. Nr. 75 z b. r. poz. 678 ukazało się rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej w sprawie zmian niektórych postanowień rozporządzenia wykonawczego do rozp. Prezydenta R. P. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych.

Zmiany te dotyczą formy nadsyłania zawiadomień o przyjęciu i zwolnieniu pracowników, wykazów imiennych pracowników umysłowych, oraz zgłoszeń o zwolnienie od obowiązku ubezpieczenia.

Terminy zgłoszeń utrzymane są te same. Zmienione zostały tylko formularze zgłoszeń.

I tak: na formularzu nr. 1 zgłaszać należy nowych pracowników najpóźniej 10-ego dnia miesiąca kalendarzowego, następującego po miesiącu, w którym pracownik przyjęty pracował przynajmniej dni 14;

na formularzu nr. 2 w tymże samym terminie należy zgłaszać o zwolnieniu pracownika oraz wszelkich zmianach w jego stosunkach służbowych i rodzinnych (oddzielnie dla każdego pracownika);

na formularzu nr. 3 należy na żądanie Zakładu Ubezpieczeń przysyłać wykaz zatrudnionych prac. umysł.;

na formularzu nr. 4 należy zgłaszać wnioski o zwolnienie od obowiązku ubezpieczenia.

Zmiany wprowadzone w ten sposób nie przedstawiają nic istotnego i są tylko ułatwieniem dla Zakładów Ubezpiec. Prac. Umysł. w prowadzeniu ich czynności wewnętrznych.

PRACOWNICY FIZYCZNI A PRACOWNICY UMYSŁOWI W ŚWIETLE WYROKÓW SĄDU NAJWYŻSZEGO.

Ostatnio ukazał się szereg wyroków Sądu Najwyższego, oświetlających nieco wciąż sporną kwestję rozróżnienia robotników od pracowników umysłowych, szczególnie drażliwą w rodzajach pracy stojącej na pograniczu możliwości zaliczenia do obu grup, oraz wśród tych zatrudnionych, którzy wykonywują jednocześnie czynności z obu zakresów. Większość sporów została wywołana jak wiadomo dążeniem Zakładów Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych do objęcia ubezpieczeniem jaknajwiększej liczby osób.

Niżej podajemy sentencje wspomnianych wyroków.

Wyrok Sądu Najwyższego Izby III Rv. z dn. 2.X 1930 Nr. 1304/30.

Wyliczenie w art. 2 rozporządzenia o umowie o pracę robotników kategorii osób, które korzystają z praw pracowników umysłowych jest wyczerpujące i nie może być w drodze wykładni sądowej rozszerzone. Dla oceny, czy pracownik jest umysłowym, obojętne jest, czy posiada kwalifikacje na stanowisko, na które został przyjęty, natomiast ważnym jest fakt spełniania przez niego czynności administracyjnych i nadzorczych, wyliczonych przykładowo w art. 2 rozp. Jeżeli powód sam smarował maszyny elektryczne, puszczał je w ruch i regulował ich ruch i t. d., t. j. osobiście wykonywał pracę przy maszynach, działalność jego obejmowała rzeczy, a nie osoby, przeto nie była kierowniczą.

Wyrok Sądu Najwyższego Izby I C. z dn. 6.X 1931 r. Nr. 1234/31.

O charakterze pracy decyduje jedynie rodzaj czynności faktycznie wykonywanych przez pracownika, a nie określenie tego charakteru przez Zakład Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych, którego orzeczenia w tym względzie nie są dla Sądu wiążące.

Wynika z tego, że fakt ubezpieczenia w Z. U. P. U. nie nadaje jeszcze pracownikowi prawa do dłuższych urlopów, 3 miesięcznego terminu wypowiedzenia i t. p.

Wyrok Sądu Najwyższego Izby III Rv. z dn. 10.VI 1930 Nr. 133/30.

Pracownikiem umysłowym jest „majster“, który kieruje technicznie pracą w zakładzie pracy lub jego oddziale i jest za całość tej pracy „odpowiedzialny“; czynność pracownika umysłowego polega zatem na kierownictwie technicznym cudzą pracą i nadzorowaniu tejże, a nie na wykonywaniu samemu tej pracy. Według umowy miał powód sam wykonywać pracę, nie mógł jej zlecać nikomu. Lepsze wiadomości techniczne, jakich wymaga taka praca, nie czynią go pracownikiem umysłowym, jak niemniej i ta okoliczność, że dodawano mu do pomocy pracowników do czynności przygotowawczej, znacznie łatwiejszej.

Wyrok Sądu Najwyższego Izby I C. z dn. 9.VI 1931 r. Nr. 358/31.

Skoro sąd ustalił, że powód pracował w fabryce sztucznych nawozów jako dozorca-zmianowy, że do funkcji jego należał nadzór nad pracą powierzonych mu robotników i składanie w tej materii sprawozdań, że wreszcie powód odpowiadał za szybkość i dokładność ich pracy, za całość jednak pracy i za techniczne jej wykonanie byli odpowiedzialni jego zwierzchnicy, miał prawo uznać powoda za pracownika fizycznego, gdyż czynności jego, stosownie do ustaleń Sądu, nie przekraczały miary zwykłego nadzoru, nie polegały na kierownictwie technicznym i nie skutkowały odpowiedzialności za techniczne wykonanie pracy.

KWALIFIKACJA PRACY MAGAZYNIERA.

Zasada prawna. W rozumieniu art. 2 rozporządzenia z 16 marca 1928 (poz. 323) nie są pracą umysłową czynności magazyniera, polegające na wydawaniu z magazynu narzędzi i materiałów, prowadzenia kontroli wydawanych materiałów i opiece nad magazynem.

Orzeczenie Sądu Najwyższego Izby z dn. 29 października 1931 r. Nr. I. C. 721/31.

Z uzasadnienia zważywszy

że K. T. wystąpił przeciwko Spółce Akcyjnej Z. A. „P.“ o 4.960 zł., wyjaśniając, że został zwolniony bez wypowiedzenia na 3 miesiące, nie otrzymał pensji za miesiąc, w którym nastąpiło zwolnienie, oraz wynagrodzenia za niewykorzystany miesiąc urlopu, jak również gratyfikacji w wysokości miesięcznych pensji za lata 1926—1929; w konkluzji powód żądał zasądzenia wynagrodzenia w wysokości dziewięćmiesięcznej pensji w sumie 4.960 zł.;

że Sąd Pracy uwzględnił część żądań, zasądzając powodowi 2.896.40 zł. tytułem wynagrodzenia z racji zwolnienia bez wypowiedzenia na 3 miesiące, pensji za miesiąc, w którym nastąpiło zwolnienie, i wynagrodzenia za niewykorzystany urlop;

że Sąd Okręgowy z apelacji obu stron wyrok pierwszej instancji uchylił i powództwo oddalił, opierając się na tem, że powód był pracownikiem fizycznym;

że w skardze kasacyjnej rzecznik powoda żąda uchylenia wyroku, zarzucając Sądowi, że: 1) pominął zeznania świadków (G. i D.), którzy ustalili, że powód prowadził kartotekę, składał raporty, miał poręczoną kontrolę i opiekę nad magazynem, a więc wykonywał funkcje, które do pracy fizycznej zaliczone być nie mogą; 2) z obrazą art. 2 p. 1 i 6 rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 16 marca 1928 r. (Dz. U. Nr. 35, poz. 232) zaliczył powoda do pracowników fizycznych, pomimo ustalenia przez świadków wykonywania przez niego czynności kontrolnych, administracyjnych i biurowych;

że pierwszy zarzut skargi kasacyjnej nie jest słuszny, gdyż Sąd rozważył zeznania wszystkich świadków, w tej liczbie i świadków G. i D., i na zasadzie tych zeznań ustalił, że powód początkowo pracował w warsztacie, następnie został magazynierem podręcznego magazynu i czynności jego polegały na wydawaniu z magazynu narzędzi i materiałów, prowadzeniu kontroli wydawanych materiałów i opiece nad magazynem; ocena trafności powyższych ustaleń, opartych na zeznaniach świadków bez ich przeinaczenia, usuwa się z pod kontroli kasacyjnej;

że ocena prawna rodzaju pracy powoda jest trafna i słuszny jest wniosek Sądu, że powód nie może być zaliczony do pracowników umysłowych, wykonywane bowiem przez niego, stosownie do ustaleń Sądu, czynności nie stanowiły pracy umysłowej w rozumieniu art. 2 rozp. Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 16 marca 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych; wobec powyższego upada i drugi zarzut skargi kasacyjnej;

z tych zasad Sąd Najwyższy skargę kasacyjną oddala.

Uwaga: W przypadku chodziło o ma-

gazyn podręczny; przytoczona w tezie zasada nie miałaby zastosowania do magazynów, prowadzonych na dużą skalę (np. w dużych przedsiębiorstwach fabrycznych).

ROZWIĄZANIE UMOWY O PRACĘ Z WINY PRACOWNIKA.

W rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z dnia 16 marca 1928 roku o umowę o pracę robotników przewidziane jest wypowiedzenie umowy o pracę bez uprzedniego wypowiedzenia, a to w wypadku niestawienia się do pracy przez trzy dni z rzędu, bez podania przyczyny, albo opuszczenia pracy bez podania powodu przez 6 dni w miesiącu, albo niesławienia się do pracy przez 2 tygodnie z przyczyn uzasadnionych lub w wypadku 4-roztygodniowej nieobecności spowodowanej chorobą i wreszcie w szeregu wypadków jak kradzież, uszkodzenie rozmyślne mienia pracodawcy, zniewaga i t. p.

W § 19 tego rozporządzenia istnieje przepis, że prawo do rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia gaśnie po upływie 7 dni od chwili przyjęcia przez pracodawcę do wiadomości o okolicznościach, uprawniających go do takiego rozwiązania umowy.

Dolychczas interpretowano to zastrzeżenie w ten sposób, że w wypadku przesłepstwa przewidzianego rozporządzeniem, pracodawca winien w ciągu 7 dni od powzięcia o tem wiadomości zwolnić robotnika bez wypowiedzenia, nie trzymając go dłużej w niepewności. Uważano natomiast, iż 4-tygodniowa choroba robotnika nie jest faktem, o którym przedsiębiorca musiałby się dowiadywać, i że w tym wypadku wypowiedzenie następuje automatycznie.

Inaczej na sprawę zapatrywał się Sąd Najwyższy, który w wyroku z dn. 11/XII 1931 roku nr. 560/31 orzekł, że ten termin 7-miodniowy, w którym należy dokonać wypowiedzenia odnosi się do wszystkich wypadków wymienionych w ustawie i jeśli pracodawca w ciągu 7 dni po 4-roztygodniowej chorobie z przysługującego mu prawa nie skorzystał, tem samem tego prawa zrezygnował i musi nastąpić wypowiedzenie 2-tygodniowe.

Wyrok ten w praktyce ma to znaczenie, że pracodawca obowiązany jest formalnie, piśmiennie lub ustnie zawiadomić robotnika o wygaśnięciu umowy o pracę w ciągu 7 dni od dnia, w którym upłynęły 4 tygodnie nieobecności jego przy pracy, spowodowanej chorobą.

„PRZEGLĄD BUDOWLANY” zwraca się do wytwórców i przedstawicieli mat. budowlanych, do posiadaczy licencji na materiały i konstrukcje budowlane z uprzejmą prośbą o nadsyłanie materiałów informacyjnych

W SZCZEGÓLNOŚCI INTERESUJĄ NAS:

1. Opisy wyrobu i użycia.
2. Wyniki badań.
3. Referencje z budów, na których te materiały były użyte.
4. Cenniki.

Co do cenników prosimy o komunikowanie nam również zmian w tych cennikach.

Materiały nadesłane będziemy częściowo użytkować w samej treści redakcyjnej, częściowo będziemy tworzyć z nich kartotekę dla użytku i informowania naszych czytelników.

Zwracamy uwagę, że akcja gromadzenia przez nas materiałów informacyjnych leży w interesie przedstawicieli rynku materiałów budowlanych, jako zmierzająca do usprawnienia służby informacyjnej i propagandowej.

PYTANIA I ODPOWIEDZI

Pytanie: Jakie są formalności i opłaty przy zatwierdzeniu projektu budowlanego na terenie powiatu warszawskiego poza miastami wydzielonymi?

Odpowiedź:

Czynność.

I.

Projekt należy złożyć urzędowi odnośnej Gminy — do stwierdzenia zgodności planu sytuacyjnego z rzeczywistością.

Opłata.

Ryczałt: . . . 10 do 25 zł.
zależnie od uchwały Rady Gminnej.

II.

Projekt w 2-ech egzemplarzach poświadczony jak pkt. 1 należy złożyć z krótkim podaniem o zatwierdzenie w dzienniku podawczym Wydziału Powiatowego.

Opłata.

Podanie: 5.50
każdy załącznik 0.55

Uwaga a) Projekty domów posiadających więcej niż parter (poczynając od parterowych z mieszkalnym poddaszem) — winny być podpisane przez właściciela nieruchomości i autora projektu posiadającego uprawnienie Min. R. P.

Opłata.

Zatwierdzenie: za sekcję 15.00 zł.
(sekcja obliczeń statycznych taksamo)

opłatę należy uiścić zgóry jednocześnie ze składaniem projektu.

Uwaga b) Do projektu jak wyżej należy dołączyć deklarację kierownika robót odpowiedzialnego za wy-

konanie techniczne budowy zgodnie z projektem zatwierdzonym i za bezpieczeństwo publiczne. Kierownik budowy winien posiadać uprawnienie Min. Rob. Publicznych.

Od chwili złożenia projektu w Wydziale Powiatowym do czasu zatwierdzenia ostatecznego i wydania go interesantowi upływa nie więcej niż 4—5 dni o ile projekt jest sporządzony zgodnie z prawem budowlanym (Dz. Ust. 23 z 1928 r. poz. 202) i o ile zostaną wypełnione warunki i formalności podane powyżej.

III.

Wytyczenie linii regulacyjnej, przedniej i tylnej linii zabudowy na gruncie w miejscowościach (osiedlach) — posiadających prawomocne plany zabudowania. Wytyczenie linii regulacyjnej na gruncie następuje najdalej w tydzień po zatwierdzeniu projektu zazwyczaj jednak w 3—4 dni.

Opłata.

Wytyczenie: ryczał . . . 25.00 zł.

Z REJESTRU FIRM BUDOWLANYCH

NAZWA FIRMY	Adres	forma prawna	specjalność	data zarejestrowania	kapitał zakładowy	Właściciele lub zarządcy
Bajeryt	Warszawa, Zielna 12	s. z o. o.	fabr. i sprzedaż specjalnej masy	22.II. 32	6 000	Henryk Goldflons, Bronisław Danielewicz, Ryszard Galler, Ludwik Beyer
Budownictwo i Remont — R. Dąbkowski i S-ka	„ Al. 3-go Maja 2/31	s. z o. o.	rob. budowlane	17.II. 32	5.000	Roman Dąbkowski, Ryszard Pajęczkowski
A. Borowik i Syn	„ Zielna 51	s. firmowa	mat. bud.	5.I. 32	—	Adam i Stanisław Borowik
Biuro techn.-bud. Stan. Bogucki i S-ka	„ Wspólna 28	s. z o. o.	rob. bud.	13.XI. 31	5.100	Borys Aczkasow, Bolesław Naykowski, Stan. Bogucki
Edmund Duttlinger	„ Moniuszki 3	s. firm.	mat. bud.	1932	—	Edmund Duttlinger
Dimabeton-Duromit	„ Mazowiecka 7	s. z o. o.	lekki beton i t. d.	11.II. 32	3.000	Piotr Carlsson, Antoni Eiger
Dostawy drogowe	„ Byczyńska 7	s. z o. o.	dostawy drogowe	11.II. 32	3.000	Juljusz Prądzyński
Przedstb. bud. inż. K. Janicki	„ Rybaki 2	s. z o. o.	rob. bud.	4.XI. 31	12.000	Kazimierz Janicki
Przedstb. bud. Franciszek Popławski i S-ka	„ Wspólna 7/22	s. firm.	rob. bud.	7.X. 31	—	Fr. K. Popławski, Henryk Stanisław Katana
Inż. C. Podlecki, W. Słobodziński i S-ka	„ Nowogrodzka 7	s. z o. o.	rob. bud.	28.X. 31	30.000	C. Podlecki, W. Słobodziński, S. Wojciechowski
Mechan. Zakł. Obr. Drzewa Smolikowski i S-ka	„ Leszno 114	s. z o. o.	stolarsnia	25. 1. 32	70.000	Michał Smolikowski, Władysław Roth
„Słatyka“ Rob. inż.-bud. i drogowe	„ Wspólna 24	s. z o. o.	rob. bud.	28.IX. 31	—	S. Świerczyński, Jerzy Simiński, K. Florjanowicz, F. Wąsowicz
Biuro techn. Stankiewicz i S-ka	„ Widok 23	s. z o. o.	mat. bud.	6.X. 31	—	H. Stankiewicz i Cz. Stankiewicz
„Spin“	„ Kaliska 17/12	s. z o. o.	rob. bud.	3.IX. 31	15.000	Stanisław Chłopiczki, Leon Kulpiński
Udziałowe Tow. Bud.	„ Wilcza 5	s. z o. o.	rob. bud.	24 X. 31	5.000	C. Lubiński, W. Trzeciakowski, W. Kamieniecki, St. Teichfeld
Marjan Zasztowt i S-ka	„ Madalińskiego 86	s. z o. o.	rob. bud.	27.VIII. 31	20.000	St. Zwoliński, W. Chyrosz, Jerzy Graefe

Redaktor naczelny i odpowiedzialny: *Ignacy Chabielski*. (przyjmuje codziennie od godz. 14—15 prócz sobót i świąt, tel. 701-31)

Redaktor: *Inżynier I. Luft* (przyjmuje codzien z wyjątkiem niedziel i świąt od godz. 11—13, tel. 429-50).

Sekretarz Redakcji: *S. Martens*. Sekretariat czynny w dni powszednie od 10—15, tel. 287-00.

Wydawca: Stowarzyszenie Zawodowe Przemysłowców Budowlanych R. P.

Adres Redakcji i Administracji: Warszawa, Widok 22 m. 4. Tel. 287-00. Konto czekowe w P. K. O. Nr. 19410.

Prenumerata roczna 30 zł., półroczna 16 zł. — Cennik ogłoszeń wysyłamy na żądanie.

OGŁOSZENIA DROBNE (OKIENKOWE)

Blacharskie Zakłady

K. TOPOLSKI Warszawa, ul. Podwale 24, tel. 421-64
wykonuje: krycie, reperacje i konserwacje dachów
i wież kościelnych w Warszawie oraz na prowincji.

Budowlane Przedsiębiorstwa

WARSZAWA

BIURO TECHNICZNO-BUDOWLANE
E. BORKOWSKI i A. WIERNY
Warszawa, Złota 62, tel. 228-14 i 298-50.

PRZEDSIĘBIORSTWO INŻYNIERYJNO - BUDOWLANE
Inż. R. BRUDNICKI i H. KATANA
Zarząd: Warszawa, Mokotowska 36, telefon 9.74-80.

BUDEX Budowlano - eksportowa S. A.
w Warszawie, Krakowskie-Przedmieście nr. 9, tel. 723-47.

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
JAN CHRZANOWSKI
WARSZAWA. Marymoncka 6a. Telefon 11-77-18.

Biuro Inżynieryjno - Budowlane
A. CZEŻOWSKI i E. STRUG, Inżynierowie, WARSZAWA, Bracka 6 m. 14.
Budowa Miejskiej Szkoły Rękodzielniczej, róg Narbutta i Kazimierzowskiej,
tel. 8 65-19.

BIURO BUDOWLANE **T. CZOSNOWSKI i S-ka**
WARSZAWA, CEGLANA 5
Tel. 605-80, 605-82. Egzystuje od 1865 r.

Towarzystwo Kolejowo-Budowlane
Inż. Stanisław Dworakowski i S-ka
Zarząd: Warszawa, Al. Ujazdowskie 18, tel. 9.26-36.

BIURO INŻYNIERYJNO - BUDOWLANE
Inż. W. FILANOWICZ i B. SUCHOWLSKI
w Warszawie, plac Krasieńskich 6/7, telefon 11-19 54
wykonuje wszelkie roboty w zakresie budownictwa wchodzące.

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
JAN GRAJEWSKI
Warszawa, Al. Szucha 2/4, tel. 8-95-39

PAWEŁ HOLC i S-ka, Rok zał. 1896. Sp. z o. o.
PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT INŻYNIERYJNO-BUDOWLANYCH
WARSZAWA. Centrala: Karolkowa 9 — Oddział 6 Sierpnia 88. ŁÓDŹ.

PRZEDSIĘBIORSTWO
BIURO INŻYNIERYJNO - BUDOWLANE
Inż. N. i H. HRYCKIEWICZ
Warszawa, ul. Kujawska 3 m. 18, tel. 843-00.

BIURO INŻYNIERSKIE
K. JASKULSKI i K. BRYGIEWICZ
GDYNIA

TOWARZYSTWO INŻYNIERYJNO - BUDOWLANE
J. KARBOWSKI i J. KUROWSKI
SPÓŁKA AKCYJNA
Warszawa, ul. Chocimska 35 m. 18, tel. 8 46-08.

KRAJOWE TOWARZYSTWO BUDOWLANE
„KATEBE” Sp. z o. o.
WARSZAWA, SIENKIEWICZA 3, TEL. 256-10, 420-01, 420-02.

T-WO AKC. ZAKŁADÓW PRZEMYSŁOWO-BUDOWLANYCH
FR. MARTENS i AD. DAAB
Wiejska 9 WARSZAWA Tel. 655-84

Biuro Technicz-
no Budowlane
„ODBUDOWA” **Wł. TEODOR SALAMONOWICZ**
Warszawa, Krakowskie-Przedm. 69
Tel. 291-13.

PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT INŻYNIERYJNO - BUDOWLANYCH
F. OPPMAN i H. KOZŁOWSKI
INŻYNIEROWIE KOMUNIKACJI
Warszawa Ś-to Krzyska 19 tel. 643-80

INŻ. C. PODLECH, W. SŁOBODZIŃSKI i S-ka
Przedsiębiorstwo Inżynieryjno-budowlane sp. z ogr. odp.
Warszawa, Nowogrodzka 7, tel. 961-75.
Roboty wiertnicze i hydrotechniczne.

P.R.I.M. Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryj-
no - Budowlanych i Meljoracyjnych
WARSZAWA, NOWY ŚWIAT 64 9, tel. 744-81 i 8.91-80

INŻ. S. SINGER
PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT BUDOWLANYCH i ŻELBETOWYCH
Warszawa, Narbutta 25, tel. 896-83.

BIURO BUDOWLANE **F. SKĄPSKI i S-KA Sp. Akc.**
GDYNIA ul. Portowa
INŻYNIEROWIE
Przedstawicielstwo: Warszawa, Topolowa 4, telefon 886-54, 812-78, 280-20.

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
Inż. HENRYK SKUP i S-ka, Sp. z o. o.
Warszawa, Wspólna 61, tel. 543-37.

PRZEDSIĘBIORSTWO INŻYNIERYJNO-BUDOWLANE
H. SOSONKO i W. WOJCIECHOWSKI
INŻYNIEROWIE
Warszawa, Krucza 8 tel: 8 81-84, 8 35-57.